

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU
Sosiaalialan koulutusohjelma

Tiia Avovaara & Mari Vallius

YMPÄRISTÖKASVATUS VARHAISKASVATUKSESSA

Opinnäytetyö 2014

TIIVISTELMÄ

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

Sosiaali-alan koulutusohjelma

AVOVAARA, TIIA

VALLIUS, MARI

Opinnäytetyö

Työn ohjaaja

Toimeksiantaja

Maaliskuu 2014

Avainsanat

Ympäristökasvatus varhaiskasvatuksessa

55 sivua + 9 liitesivua

Lehtori Virve Remes

Jalkarannan päiväkoti

kestävä kehitys, luontosuhde, päiväkoti, varhaiskasvatus, ympäristökasvatus

Ympäristökasvatus on kasvatuksellista toimintaa, jossa on kyse kokonaisvaltaisen ympäristövastuullisen elämäntavan oppimisesta. Sen päätavoitteena on antaa lapsille tiedot ja taidot toimia ympäristövastuullisena kansalaisena. Varhaiskasvatuksessa toteutettava ympäristökasvatus sisältää neljä vaihetta, jotka ovat suunnittelu, toteutus, arviointi ja kehittäminen. Toteutuksessa lapsi tulee tietoiseksi ympäristöstä, toimii ympäristössä ja toimii ympäristön puolesta. Lapsille suunnattu ympäristökasvatus tulee sisältää elämyksiä, kokemuksia ja omaa toimintaa.

Ympäristökasvatus on kuitenkin jäänyt vähälle huomiolle. Sen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa on tärkeää, koska varhaislapsuudessa luodaan pohja myöhemmällä ympäristötietoudelle. Ympäristökasvatuksen toteutumiseksi varhaiskasvatuksessa on luotava valmiita toimintamalleja, joiden avulla lapset on helppo tutustuttaa ympäristöön. Kasvattajan vastuulle jää toimintamallien löytäminen ja hyödyntäminen arjessa.

Tässä toiminnallisessa opinnäytetyössä kuvataan ympäristökasvatus-aiheisen toiminnallisen viikon suunnittelu- ja toteutusprosessi. Toiminnallisen viikon rinnalle on luotu oheismateriaali, joka tukee toiminnallista viikkoa ja sen jatkotyöstämistä. Toiminnallinen viikko on toteutettu yhdessä esiopetusryhmässä, mutta se on toteutettavissa myös missä tahansa lapsiryhmässä.

ABSTRACT

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

University of Applied Sciences

Social Services

AVOVAARA, TIIA

VALLIUS, MARI

Bachelor's Thesis

Supervisor

Commissioned by

March 2014

Keywords

Environment Education in Early Childhood Education

55 pages + 9 pages of appendices

Virve Remes, Senior Lecturer

Jalkaranta Kindergarten

sustainable development, relationship by nature, kindergarten, early childhood education, environmental education

Environmental education is an educational activity which involves learning a comprehensive environmentally responsible way of life. Its main objective is to give the children the knowledge and skills to become environmentally responsible citizens. Environmental education in early childhood education consists of four stages which are the planning, implementation, evaluation and development. In the implementation, the child becomes conscious of the environment, works on the environment and for the best of the environment. Child-oriented environmental education should include experiences, lessons learned and activity.

Environmental education has, however, received little attention. The implementation of early childhood education is important because early childhood creates the foundation for later environmental knowledge. For environmental education to be fulfilled in early childhood education it is important to create procedures to help children to be acquainted with the environment. The educator is responsible for finding the right procedure and using it in everyday life.

This operational thesis describes the environmental education-themed week and its designing and implementation process. Besides the operational week, a supplementary material that supports the functional week and its elaboration has been created. The functional week has been carried out in a single pre-school group, but it can also be implemented in any group of children.

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1	JOHDANTO	6
2	OPINNÄYTETYÖN TAUSTAN KUVAUS JA TAVOITTEET	7
	2.1 Opinnäytetyön tavoitteet	7
	2.2 Toiminnallinen opinnäytetyö	8
	2.3 Aikataulu	10
3	VARHAISKASVATUS	11
	3.1 Ympäristökasvatus	13
	3.2 Lapsi ja ympäristö	15
4	KASVATTAJAN ROOLI PÄIVÄHOIDOSSA	17
	4.1 Lapsen osallisuuden tukeminen	18
	4.2 Lapselle ominaiset tavat toimia	20
5	KESTÄVÄ KEHITYS	22
	5.1 Lahden kaupungin ympäristöohjelma	23
	5.2 Arvokas luonto	26
6	TOIMEKSIANTAJANA JALKARANNAN PÄIVÄKOTI	27
7	TOIMINNALLISEN OSUUDEN SUUNNITTELU JA PROSESSIKUVAUS	28
	7.1 Tapaaminen ympäristökasvattaja Lotta Palomäen kanssa	31
	7.2 Suunnittelu ja tavoitteiden huomioiminen	32
	7.3 Toiminnallisen osuuden lopullinen suunnitelma	34
	7.4 Raportti toiminnallisesta osuudesta	36
8	OHEISMATERIAALIN SUUNNITTELU JA PROSESSIKUVAUS	45
	8.1 Oheismateriaalin työstäminen	46
	8.2 Lopputulos	46
9	PROSESSIN ARVIOINTI	48

10 POHDINTA	51
LÄHTEET	53
LIITTEET	

Liite 1. Messi Menninkäisen lajittelurepun materiaali.

Liite 2. Mauri Mahtisarvi -käsínukke ja biojätepussi.

Liite 3. Malli nimilapuista.

Liite 4. Lajitteluleikin materiaalit.

Liite 5. Maitotölkeistä istutuspurkeiksi.

Liite 6. Lajitteluretkeä varten kerätyt roskat.

Liite 7. Oheismateriaalin laatikko alkuperäisenä.

Liite 8. Oheismateriaalin laatikko päällystettynä sanomalehdillä.

Liite 9. Oheismateriaali kokonaisuudessaan.

1 JOHDANTO

Opinnäytetyömme käsittelee varhaiskasvatusta, koska suoritamme molemmat kelpoisuuden lastentarhanopettajan tehtäviin sosionomi-opintojen ohessa. Varhaiskasvatuksessa meitä erityisesti kiinnostaa ympäristökasvatus. Olemme omien kokemustemme kautta havainnoineet, että ympäristökasvatus varhaiskasvatuksessa on jäänyt vähälle huomiolle. Näitä havaintoja olemme tehneet erilaisten harjoitteluiden ja töiden aikana Lahden kaupungin päiväkodeissa. Ympäristökasvatus on kuitenkin tärkeä osa varhaiskasvatusta, ja haluamme opinnäytetyömme kautta lisätä ympäristökasvatuksen toteutumista varhaiskasvatuksessa. Ympäristökasvatuksen toteuttamiseen varhaiskasvatuksessa on monia mahdollisuuksia. Mahdollisuuksien selvittäminen ja hyödyntäminen jää varhaiskasvattajan vastuulle.

Valitsimme opinnäytetyön toteutusmenetelmäksi toiminnallisen opinnäytetyön, ja päädyimme tekemään opinnäytetyön yhdessä. Näin saamme tehtyä laadukasta ja kattavaa havainnointia koko prosessin ajan. Erityisesti toiminnallisen osuuden arviointia helpottaa, kun havainnointia on ollut tekemässä yhden sijaan kaksi. Opinnäytetyömme tilaajana on Lahden kaupungissa sijaitseva Jalkarannan päiväkotit. Toteutamme toiminnallisen osuuden Jalkarannan päiväkodin yhdessä esiopetusryhmässä. Toiveenamme on vaikuttaa varhaiskasvatuksen toimintaan käytännön tasolla ja jättää jälkeemme kestäviä toimintamalleja.

Opinnäytetyömme jakautuu kolmeen eri osaan: teoriaosuuteen, toiminnallisen osuuden raportointiin sekä oheismateriaalin raportointiin. Opinnäytetyön lopussa on liitteitä havainnollistamassa toiminnallista osuutta ja oheismateriaalia. Teoriaosuudessa käsittelemme ympäristöä lapsen näkökulmasta, kasvattajan roolia varhaiskasvatuksessa, luonnon merkitystä sekä lapsen osallisuutta ja ominaisia tapoja toimia. Kuten opinnäytetyömme nimestä ilmenee, teoreettisen tarkastelun keskiössä ovat ympäristökasvatus ja kestävä kehitys. Koska työ on toteutettu Lahden kaupungissa, pidämme tärkeänä tuoda esille Lahden kaupungin asettaman ympäristöohjelman. Teoriaosuuden pohjalta suunnittelemme ja toteutamme toiminnallisen osuuden sekä oheismateriaalin. Toiminnallisen osuuden raportoinnissa olemme tarkkaan kirjanneet toiminnan kulun. Järjestämämme toiminnallisen osuuden lisäksi toteutamme konkreettisen tuotoksen, jonka toimitamme Jalkarannan päiväkotiin.

2 OPINNÄYTETYÖN TAUSTAN KUVAUS JA TAVOITTEET

Kiinnostuksemme ympäristökasvatusta ja kestävä kehityksen toteutumista kohtaan varhaiskasvatuksessa nousi omien havaintojemme pohjalta. Olimme tehneet havaintoja ja harjoittelujen ja työelämän aikana Lahden alueen päiväkodeissa. Havaintojemme pohjalta totesimme, että kyseisissä päiväkodeissa olisi paljon kehitettävää näillä osalualueilla niin lapsilla kuin henkilökunnalla. Olimme tehneet havaintoja, että lapsilla ja henkilökunnalla ei ole tarpeeksi tietoa ja selkeitä ohjeita lajittelusta. Lasten kohtuuttomaan veden käyttöön ei kiinnitetty huomiota. Useissa paikoissa valoja pidettiin päällä läpi päivän, huomioimatta tilojen käyttöastetta. Periaatteena oli, että aamulla ensimmäinen työntekijä sytyttää valot koko päiväkotiin ja iltavuoron viimeinen työntekijä sammuttaa ne. Satunnaisesti joidenkin tilojen valot saattoivat jäädä epähuomiossa palamaan myös läpi vuorokauden.

Säästämisestä puhutaan päiväkodin henkilökunnan keskuudessa paljon, ja mielestämme on aiheellista miettiä, miten päiväkodeissa käytettäviä erilaisia materiaaleja voisi säästää. Materiaalien uusiokäyttö on hyvin vähäistä ja uusien materiaalien hävikki on kohtuuttoman suuri. Myös luonnon materiaalien hyödyntäminen on jäänyt hyvin vähäiseksi, eikä metsäretkiä arvosteta enää entisellä tavalla. Olemme prosessin aikana havahtuneet siihen, että ympäristökasvatuksen toteuttamiseksi suunniteltuja valmiita materiaaleja on olemassa useita, mutta meidän havaintojemme pohjalta ne eivät ole löytäneet päiväkoteihin tai ainakaan ole aktiivisesti käytössä. Kiinnostuimme ja aloimme yhdessä pohtia ideoita ja kanavaa, joilla voisimme vaikuttaa näihin havaitsemiimme epäkohtiin. Alusta asti ajatuksenamme on ollut, että toiminnallinen osuus sisältäisi leikkejä, pelejä ja toimintaa, unohtamatta lapsen osallisuutta ja sen tukemista.

2.1 Opinnäytetyön tavoitteet

Opinnäytetyömme päätavoitteena on kehittää ja luoda ympäristökasvatuksen menetelmiä Jalkarannan päiväkodissa. On myös tarkoitus, että luomiamme menetelmiä ja toimintamalleja voitaisiin käyttää muissakin Jalkarannan päiväkodin lapsiryhmissä ja Lahden kaupungin päiväkodeissa. Tavoitteena on, että jättäisimme päiväkotiin konkreettisen asian, jonka avulla voidaan palata ideoimiimme menetelmiin ja toimintamalleihin.

leihin. Tämän konkreettisen asian kautta päiväkodin olisi helpompi jatkaa lasten kanssa työskentelyä ympäristökasvatuksen parissa.

Yksi tavoitteistamme on kokonaisvaltainen lasten havainnointi koko prosessin ajan. Havainnot tukevat luomiemme menetelmien ja toimintamallien arvioimista. Havainnointi aloitetaan jo hyvissä ajoin ennen toiminnallista osuutta, ja sitä jatketaan koko prosessin ajan. Lisäksi aiomme mennä päiväkotiin uudelleen toiminnallisen osuuden jälkeen havainnoimaan menetelmien ja toimintamallien vaikuttavuutta. Koko prosessin keräämme mahdollisimman laadukasta ja laajaa palautetta kaikesta toiminnastamme. Toiminnallisen osuuden tavoitteena on herättää lapsissa kiinnostusta ja ajatuksia kestävästä kehitystä kohtaan ja saada heidät aktiivisesti vaikuttamaan omaan ja lähipiirinsä toimintaan ympäristöasioissa. Päiväkodin kanssa yhteisesti luotuja tavoitteita toiminnalliselle osuudelle ovat lapsen osallisuuden tukeminen ja kestävä kehityksen merkityksen esille tuominen lasten tasolla. Konkreettisenä tavoitteena on vastata lasten kysymykseen ”Miksi lajittelemme?”. Toiminnallinen osuus tapahtuu osittain ulkona, joten ulkoilun merkityksen esilletuominen on myös yksi tavoitteistamme.

2.2 Toiminnallinen opinnäytetyö

Toiminnallisen opinnäytetyön tunnistaa siitä, että siinä on aina jokin lopullinen tuotos. Tuotos voi olla esimerkiksi kirja, tietopaketti tai portfolio. Tämä takia toiminnallisen opinnäytetyön raportoinnissa tulee käsitellä keinoja, joita on pitänyt käyttää, jotta konkreettinen tuotos on saavutettu. Toiminnallisen opinnäytetyön lopullisen tuotoksen muoto riippuu siitä, mistä alasta on kyse. Kuitenkin kaikissa toiminnallisissa opinnäytetyöissä on yksi yhteinen ominaisuus riippumatta lopullisesta tuotoksesta. Tämä ominaisuus on luoda viestinnän ja visuaalisuuden avulla kokonaisilme, josta käy ilmi tavoitellut päämäärät. Kun toiminnallisen opinnäytetyön toteutustapaa alkuvaiheessa mietitään, on tarkoin harkittava millainen lopullinen tuotos palvelee kohderyhmää parhaalla mahdollisella tavalla. Toiminnallisen opinnäytetyön tuotoksen opiskelija kustantaa itse. Toiminnallista opinnäytetyötä tehdessä tulisi kiinnittää huomiota siihen, että se erottuu edukseen muista samankaltaisista tai samaa aihetta käsittelevistä opinnäytetyöistä. (Vilka & Airaksinen 2003, 51, 53.)

Toiminnallisen opinnäytetyön tutkimuksellinen osuus käsittelee idean tai tuotteen toteutuksen selvitysprosessia. Toteutusta varten on selvitettävä keinot, joiden avulla

luodaan sisältö toiminnalliseen opinnäytetyöhön, sekä keinot, joita tarvitaan visuaalisen ilmeen luomiseen. Ennen selvitystä tulee harkita tarkkaan, millainen tieto tukee toiminnallista opinnäytetyötä. Teoriatiedon pohjalta toiminta saa uskottavuutta. Toiminnallisessa opinnäytetyössä ei ole välttämätöntä käyttää erikseen nimettyjä tutkimuksellisia menetelmiä. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 56–57.)

Vaikka tutkimuksissa aina pyritään välttämään virheitä, silti tulosten luotettavuus ja pätevyys vaihtelevat. Tämän takia kaikissa tehdyissä tutkimuksissa tulee arvioida tehdyn tutkimuksen luotettavuutta ja pätevyyttä. Luotettavuuden arvioinnissa voi käyttää monia erilaisia tutkimus- ja mittaustapoja. Reliaabeliuksella tarkoitetaan mittaustulosten toistettavuutta. Tutkimuksen reliaabelius käsittää tutkimuksen kyvyn antaa eissattumanvaraisia tuloksia. Käytännössä tämä tarkoittaa tutkimustulosten luotettavuutta. Esimerkiksi jos kaksi haastattelijaa saavat saman tuloksen, voidaan tulosta kutsua reliaabeliksi. Toinen tutkimukseen liittyvä tärkeä käsite on validius. Se tarkoittaa mittarin tai tutkimusmenetelmän tarkoituksenmukaista mittausta. Tällöin mittari tai tutkimusmenetelmä mittaa juuri sitä, mitä on ollut tarkoituskin mitata. Tutkijan tulee unohtaa oma ajattelumallinsa käsitellessään tuloksia, jotta validius eli pätevyys säilyy. Validiutta voidaan arvioida useista eri näkökulmista. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 231–232.)

Yksi toiminnallisen opinnäytetyön menetelmistä on havainnointi. Sen avulla saadaan tietoa toimivatko ihmiset sanojensa mukaisesti. Havainnointi on vaativa menetelmä, ja sen työläisyyden vuoksi kysely ja haastattelumenetelmät ovat syrjäyttäneet sen. Erityisesti kasvatus- ja yhteiskuntatieteellisissä tutkimuksissa käytetään paljon havainnointia menetelmänä. Se sopii käytettäväksi myös silloin, kun tutkittavilla on kielellisiä haasteita, kuten lapset. Havainnoinnin isoin etu on se, että sen avulla saadaan senhetkistä tietoa yksilöiden, ryhmien tai organisaation toiminnasta ja käyttäytymisestä. Suurin havainnoinnin ongelma on, että havainnoija saattaa vaikuttaa olemassaolollaan ympäristöön ja havainnoitaviin kohteisiin. Havainnointi vaatii tarkkaa kirjausta, ja joissakin tilanteissa se on mahdotonta. Tällöin tutkijan pitää luottaa omaan muistiinsa ja kirjata havainnot myöhemmin. (Hirsjärvi ym. 2009, 212–214.)

2.3 Aikataulu

Halusimme havainnollistaa aikatauluamme taulukon avulla, josta pystyy helposti tulkitsemaan mitä teemme, miten sen käytännössä teemme ja milloin sen toteutamme. (kt. Taulukko 1.) Teimme alustavan aikataulun sen perusteella, miten uskomme suoriutuvamme toiminnallisen opinnäytetyön prosessista. Osittain aikatauluun vaikuttavat ohjaavan opettajan esille tuomat pakolliset prosessiin kuuluvat suoritukset ja niille määritellyt päivämäärät. Päiväkodin aikataulun yhteensovittaminen prosessin ja toiminnallisen osuuden kanssa toi aluksi haasteita. Ensimmäinen ehdottamamme ajan kohta toiminnalliselle viikolle ei ollut lapsiryhmälle sopiva. Onneksi saimme kuitenkin nopeasti sovittua molemmille osapuolille sopivan ajanjakson toiminnallisen viikon toteuttamiseksi. Aikataulujen sovittelun vuoksi joudumme siirtämään päättöseminaaria myöhemmäksi.

Suunnitelmaseminaarin pidimme 13.2.2014 Kouvolassa. Ennen sitä olimme tehneet aiheenvahvistuksen ja laatineet opinnäytetyön suunnitelman, sekä kartoittaneet päiväkodin toiveet ja tarpeet. Suunnitelmaseminaarin jälkeen otimme tavoitteeksi, että ennen toiminnallista viikkoa olisimme kirjoittaneet opinnäytetyön teoriaosuuden. Toiminnallisen osuuden ajankohta vahvistui viikolle 13, jonka jälkeen meillä on vielä aikaa työstää toiminnallisen osuuden raportti. Loppuseminaari on suunniteltu pidettäväksi toukokuussa 2014.

Taulukko 1. Aikataulun suunnitelma

Mitä?	Miten?	Milloin?
Opinnäytetyön aloitus	Yhteydenotto Lahden varhaiskasvatuspäällikkö Mika Harjuun ja Jalkarannan päiväkodin johtajaan Ritva Pekoseen	Tammikuu 2014
Aiheen vahvistus	Sähköpostilla Tuija Suikkanen-Malin	Viikko 5/2014
Opinnäytetyön alkukartoitus ja päiväkodin toiveiden kuuleminen	Tapaamalla päiväkodin johtaja Ritva Pekosta ja lastentarhanopettaja Jenni Kauttoa	Viikko 5–6/2014
Suunnitelmaseminaari Kouvolan kasarmiinmäellä		13.2.2014

Toiminnallisen osuuden suunnittelu	Tutustumalla jo olemassa oleviin menetelmiin ja kehittämällä uusia niiden pohjalta	Viikot 6–12/2014
Teoriataustan kirjoittaminen	Kirjastoissa vierailemalla ja kirjallähteiden etsimällä sekä niihin tutustumalla	Viikot 7–12/2014
Toiminnallinen osuus	Viettämällä viikon jokaisena päivänä tietty ajanjakso päiväkodilla	Viikko 13/2014
Raportin laatiminen	Reflektoimalla ja palautteita käsittelemällä	Viikko 13–16/2014
Loppuseminaari		15.5.2014

3 VARHAISKASVATUS

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on edistää lasten hyvinvointia niin fyysisesti, psyykkisesti kuin sosiaalisesti. Lapsella on oikeus tasapainoiseen elämään, kasvuun ja kehitykseen sekä oppimiseen. Jotta edellä mainitut toteutuvat, on huolehdittava lapsen kokonaisvaltaisesta hyvinvoinnista ja onnellisuudesta. Tämä kaikki vaatii kasvattajalta kykyä osata soveltaa teoretieto lapsen normaalista kehityksestä ja kasvusta käytäntöön. Kasvattajalla on tärkeä rooli vuorovaikutuksellisen kasvatuksen toteuttajana, ja hänen tulee myös itse pohtia omia valintojaan ammattikasvattajana. (Karling, Ojanen, Sivén, Vihunen & Vilén 2013, 196.)

Yhteiskunnan ylläpitämä varhaiskasvatus pitää sisällään hoidon, kasvatuksen ja opetuksen. Se on suunnitelmallinen ja tavoitteellinen kokonaisuus, jolle on asetettu tavoitteet. Ammattitaitoisen henkilöstön tulee olla tietoinen tavoitteista ja toiminnan on pyrittävä niiden toteutumiseen. Tämä edellyttää vahvaa ammatillista osaamista ja tietoisuutta sekä oman tietotaidon ylläpitämistä. Yhteiskunnalla on velvollisuus järjestää varhaiskasvatuspalveluita, joilla pyritään täyttämään tavoitteet ja vastaamaan tarpeisiin. Näistä tärkeimpiä ovat päiväkodit, perhepäivähoito ja erilaiset avoimen toiminnan muodot, ja näitä voivat järjestää niin kunnat, järjestöt, seurakunnat kuin yksityiset palveluntuottajatkin. Esiopetus on osa varhaiskasvatusta, ja se alkaa vuotta ennen oppivelvollisuuden alkua. Myös oppivelvollisuus määritellään yhdeksi osaksi tavoitteellista varhaiskasvatuksen jatkumoa. (Heikkilä, Välimäki & Ihalainen 2007, 11–12.)

Kunnilla on velvollisuus tarjota esiopetusta kaikille kuusivuotiaille lapsille. Laajimmillaan se voi käsittää kodinulkopuolisen kasvatuksen ennen lapsen koulun aloitusta. Esiopetuksen tarkoitus on olla tukemassa kotoa saatua kasvatusta ja opetusta, ja sen tavoitteena on edistää lapsen kasvu-, kehitys ja oppimisedellytyksiä. Lapsen kouluvalmiutta valmistellaan koko esiopetusvuoden ajan. Kun lapsi kokee itse olevansa valmis kouluun, se näkyy lapsesta kiinnostuksena uusia asioita kohtaan, kuten kynän käyttöön sekä matemaattisiin tehtäviin. Alkuopetuksella ja esiopetuksella on kiinteä yhteys, ja esiopetuksen yleissivistävää tehtävää korostetaan paljon. Esiopetuksessa lapsi saa perustiedot, -taidot ja -valmiudet huomioiden yksilölliset edellytykset. Tarkoituksena on kuitenkin säilyttää lapsen innostus ja kiinnostus oppimista kohtaan. Myös lapsen luovuutta ja rohkeutta kohdata oppimisen haasteet tulee kehittää. (Kuokkanen 2006, 50–53.)

Lapsen psykologisia ja sosiaalisia taitoja ja positiivisen identiteetin kehittymistä harjoitetaan koko esiopetuksen ajan. Hyvien psykologisten taitojen merkinä voidaan pitää tasapainoista olemusta ja kehittyneitä itsehallintataitoja. Sosiaalisin taitoihin kuuluu hyvien tapojen omaksuminen ja niiden merkityksen tunteminen. Lapsi myös ymmärtää olevansa vastuuntuntoinen yhteisön jäsen, joka on huomioiva ja auttava muita kohtaan. Tasavertaisuuden ja yksilöllisyyden hyväksyminen ja toteuttaminen sekä elämän pelisääntöjen tiedostaminen ovat tärkeitä oppimisen kohteita. Lapsen tulee myös erottaa oikea ja väärä toisistaan ja tiedostaa syy- ja seuraussuhteiden merkitys. Esiopetuksessa lapsen luontosuhdetta vahvistetaan, ja lasta harjoitetaan tuntemaan lähiympäristö sekä oman toimintansa vaikutukset. Lapset kehitystarpeet määräytyvät osin yksilöllisistä tarpeista ja osin yhteiskunnan odotusten mukaan. (Kuokkanen 2006, 50–53.)

Varhaiskasvatuksen toimintaa suunniteltaessa on otettava huomioon lapsilähtöisyys, jonka pedagoginen lähtökohta on tehdä lapsen asema näkyväksi. Lapsilähtöisessä kasvatuksessa kasvatusta tapahtuu lapsen ehdoilla, ja kasvu nähdään lapsen kasvutapahtumana. Tällöin aikuisen oma kasvatustrategia jää taka-alalle. Aikuisen tehtävänä on kuitenkin tukea lapsen oppimista ja tarjota virikkeellinen kasvuympäristö. Lapsilähtöinen kasvatusta painottuu lapsen näkemiseen yksilönä ja lapsen ominaispiirteiden tukemiseen. Lapsilähtöisessä kasvatuksessa lapsen tulevaisuuteen ei kiinnitetä suurta huomiota, vaan lapsi nähdään yksilönä tässä ja nyt. Lapsen asteittainen kehitys ja luovuus nähdään merkityksellisinä tekijöinä lapsikeskeisessä kasvatuksessa. Lapsuudessa

keskeiset oppimistavat ovat vertaisryhmä, leikki ja aikuisen mahdollistamat virikkeet. Lapsilähtöinen kasvatusta vaatii kasvattajalta lapsen kuulemista ja kasvattajan kriittistä suhtautumista omiin vanhentuneisiin lapsen unohtaneisiin käytänteisiin. (Kuokkanen 2006, 27.)

Yksi varhaiskasvatuksen orientaatioista on luonnontieteellinen orientaatio. Se sisältää havainnoimista, kokeilemista, tutkimista ja syy-seuraussuhteiden ymmärtämistä. Näiden eri menetelmien avulla tutustutaan elolliseen ja elottomaan luontoon eri vuodenaikojen aikana. Luonnon eri ilmiöt, eläimet ja kasvit ovat lasten tarkastelun kohteina, ja ominaista näiden tarkastelulle on kokeellisen menetelmän käyttö. Lapsen luontainen sosiaalinen ympäristö on perhe. Myös asuinympäristö ja lapsen perheen ulkopuolinen sosiaalinen ympäristö ovat tärkeitä lapselle. Kaupungissa asuvien lasten asuinympäristö poikkeaa maaseudulla asuvien lasten asuinympäristöstä monella tapaa. Usein maaseudulla asuvalla lapsella on luontevampi yhteys luontoon ja kaupungissa asuvalle lapselle luonto saattaa jäädä etäiseksi. (Karling ym. 2013, 241–242.)

3.1 Ympäristökasvatus

Niin Suomessa kuin maailmanlaajuisestikin ympäristökasvatus on jäänyt valitettavan vähälle huomiolle. On kuitenkin todettu, että varhaislapsuus on erittäin tärkeä ajanjakso jolloin luodaan edellytyksiä myös ympäristökasvatukselle. Varhaislapsuudessa omaksutut tavat toimia kantavat pitkälle aikuisuuteen. Ympäristökasvatus on kasvatuksellista toimintaa, jossa on kyse kokonaisvaltaisen ympäristövastuullisen elämäntavan oppimisesta. Ympäristökasvatus painottuu pitkälti ympäristön ja arjen elämän tutkimiseen. Ympäristökasvatuksen päätavoitteena on antaa lapsille tiedot ja taidot toimia demokraattisen yhteiskunnan ympäristövastuullisena kansalaisena. Tähän tavoitteeseen pääsemiseksi tarvittavat keinot löytyvät jokapäiväisestä arkisesta elämästä. (Raattila 2011, 208.)

Tukholmassa järjestetyssä YK:n ympäristökonferenssissa (1972) otettiin esille ympäristökasvatusohjelma ensimmäisen kerran. Konferenssissa tuotiin esille ajatus siitä, että ihmisen tulee opetella elämään maapallolla sitä liikaa kuormittamatta. YK:n myöhemmässä (1977) ympäristökonferenssissa hyväksyttiin UNEP:n ja UNESCO:n asettamat ympäristökasvatuksen päätavoitteet. Tämä tavoitejulistus ja 40 muuta suositusta

ohjaavat edelleen suuntaa ympäristökasvatukselle maailmanlaajuisesti. Tavoitteita on kolme. (Wolff 2004, 18–19.)

1. *Kasvattaa selvään tietoisuuteen ja huoleen taloudellisten, sosiaalisten, poliittisten ja ekologisten tekijöiden riippuvuudesta toisistaan kaupunki- ja maalaisympäristössä.*
2. *Mahdollistaa jokaiselle ihmiselle sellaisen tietojen, arvojen, asenteiden, sitoutumisen ja taitojen saaminen, joita tarvitaan ympäristön suojeluun ja parantamiseen.*
3. *Luoda yksilöille, ryhmille ja koko yhteiskunnalle uusia ympäristöön liittyviä toimintamalleja.*
(*Sytnik ym. 1985, käänös L-A Wolff.*)

Vaikka ympäristökasvatusohjelma ja siihen liittyvät kolme päätavoitetta on luotu jo 1970-luvulla, ei niitä ole kirjattu valtakunnalliseen Varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin tai Lahden kaupungin varhaiskasvatussuunnitelmaan. Ympäristökasvatusta ei tuoda esille omana aiheena, mutta se on löydettävissä erilaisista lauseyhteyksistä, jotka ovat täysin lukijan tulkittavissa. Seuraavassa lainauksessa on yksi esimerkki Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden kasvatuspäämääristä. Lainauksessa on ympäristökasvatukseen viittaava sisältö, joka jää lukijan tulkinnan varaan.

”Lapsi suhtautuu myönteisesti itseensä, toisiin ihmisiin, erilaisiin kulttuureihin ja ympäristöihin. Varhaiskasvatus luo omalta osaltaan edellytyksiä hyvän yhteiskunnan ja yhteisen maailman muodostumiselle.” (Heikkilä, Välimäki & Ihalainen, 2007).

Ympäristökasvatuksen ja myöhemmin käsiteltävän kestävä kehityksen käsitteiden erot ovat häilyvät. Ne ovat suomen kielessä rinnastettavia käsitteitä. Sekä ympäristökasvatuksen että kestävä kehityksen tavoitteet ovat samankaltaisia, mutta niiden painotuksissa on sisäisiä eroavaisuuksia. Kestävästä kehityksestä puhuttaessa on muistettava sen kaikki neljä osa-alueetta: taloudellinen, ekologinen, sosiaalinen ja kulttuurinen. Kun puhutaan ympäristökasvatuksesta, on painopiste yleensä kestävä kehityksen ekologisessa osa-alueessa. Käsitteitä käytettäessä on huomioitava konteksti ja asiayhteys, ja huomioitava niiden yleisesti tiedostettu päämäärä, kestävä kehityksen edistäminen. (Suomen ympäristökasvatuksen seura Ry 2012.)

Varhaiskasvatuksen ympäristökasvatuksessa pääpaino on käytännön toteutuksessa. Se on prosessi, jonka suunnittelu, toteutus, arviointi ja kehittäminen muodostavat. Toteutus-vaiheen kolme tärkeintä osaa ovat tieto ympäristöstä, toimiminen ympäristössä sekä toimiminen ympäristön puolesta. Nämä kolme osaa tulee olla mukana ympäristökasvatuksen opetuksessa. Tiedottamisen rinnalle tarvitaan kokemuksia, elämyksiä ja omaa toimintaa. Näitä voivat olla esimerkiksi luonnosta ja ympäröivästä ympäristöstä saadut elämykset, jokapäiväiset ympäristöystävälliset toiminnat, yhteiset tekemiset, havainnoimiset, seikkailut ja sadut. Luonto-opetuksen tarkoituksena on kehittää lapsen tunnesuhdetta luontoon ja lisätä luontotietoutta. Näiden avulla lasten luontosuhde vahvistuu ja lapset motivoituvat tekemään ympäristövastuullisia tekoja arjessa. Varhaiskasvatuksessa lapselle tulee antaa mahdollisuus päästä tilanteisiin, joissa lapsi voi haistaa, maistaa, katsella, kuunnella ja tunnustella, sekä esittää kysymyksiä. Lisäksi arjessa tulisi mahdollistaa lapsen osallistuminen ympäristövastuullisten tekojen ja päätösten tekemiseen. (Järvinen, Laine & Hellman-Suominen 2009, 109–110.) Ympäristökasvatuksen perusajatuksena on valaa uskoa lasten ja kasvattajien vaikutusmahdollisuuksiin luontoa kohtaan. Tavoitteena on saavuttaa aktiivinen ympäristökansalaisuus. Ympäristökasvatuksen rinnalla voidaan puhua myös kulttuuriympäristökasvatuksesta. Kulttuuriympäristökasvatus eroaa ympäristökasvatuksesta siten, että siinä tarkastellaan luontoa ihmisen näkökulmasta. Näkökulma sisältää ihmisen suhteen luontoon, vastuunkantamisen luonnosta ja luonnon itseisarvon ihmiselle. (Matikainen 2008, 155–156.)

3.2 Lapsi ja ympäristö

Lapsilla on ihmeellinen taipumus löytää ympäristöstään erilaisia asioita. Lapsen aistit ovat tarkkaavaisia löytämään erilaisia mielenkiinnon kohteita. Kasvattajien tulisi tukea tätä ja olla kiinnostuneita lasten tekemistä havainnoista ja kiinnostuksesta ympäristöä kohtaan. Vaikka perhe ei asuisi maaseudulla, hakeutuu lapsi helposti myös kaupunkiympäristössä lähellä olevaan alueeseen, jossa voi havainnoida luontoa. Kasvattajien tehtävä olisi haastaa itsensä ja alkaa esimerkiksi tarkkailemaan lasten kanssa päiväkodin pihassa kasvavaa puuta ja havainnoida sen muutoksia vuodenaikojen mukaan. Tämä herättää lapsessa kiinnostusta jatkuvaan tarkkailuun ja tiedonhankintaan, ja hän innostuu jakamaan tunteita ja kokemuksia. (Karling ym. 2013, 242.)

Lapset näkevät ympäristön eri tavalla kuin aikuiset. Varhaiskasvattajien tulee järjestää hyvä varhaiskasvatusympäristö, joka on inspiroiva ja lapsen mielikuvitusta ruokkiva. Lapsen ja ympäristön vuorovaikutusta voidaan tarkastella erilaisilla tavoilla ja vuorovaikutuksen myötä ympäristön merkitys muuttuu lapsen silmissä. Tutun ja turvallisen päiväkodin pihan voi nähdä ainakin kolmena erilaisena ympäristönä. Ensimmäinen näistä on fyysinen ympäristö, jolloin piha nähdään meitä ympäröivänä fyysisenä tilana. Pihasta on silloin erotettavissa yksittäisiä elementtejä kuten kiviä ja puita. Tämä on tutuin ajatus päiväkodin pihasta. Toinen vaihtoehto on, että päiväkodin piha herättää katsojassa erilaisia kokemuksia tai mielikuvia. Keinuu voi herättää pelkoa, tai se voidaan kokea huolenaiheena. Tällöin piha tarjoaa erilaisia materiaalisia mahdollisuuksia eli tarjoumia. (Raittila 2009, 227–232.)

Tarjouma itsessään ei tarvitse lasten läsnäoloa ja lasten mielikuva muodostaakin tarjoumasta uuden ympäristön. Pensaikko lasten tulkitsemana muuttuu tunneliksi ja ryömimisympäristöksi. Lapsille on ominaista määritellä pihasta löytyviä fyysisiä elementtejä uudelleen ja käyttää hyödykseen tarjolla olevia tarjoumia. Kolmas ympäristö on yhdistelmä kahdesta aiemmasta, mutta se sisältää vielä jotakin lisää. Kollektiiviset säännöt, arvot ja kulttuurin oma symboliikka ja ideologia vaikuttavat siihen, miten ympäristö koetaan. Tämä kolmas vaihtoehto sisältää oletuksen siitä, minkälainen tietyn ympäristön tulee olla. Päiväkodin pihaa ajateltaessa sitä käyttävät lapset tietävät etukäteen millainen päiväkodin piha on ympäristönä ja miten sitä voi käyttää. Varhaiskasvattajien ja lasten näkemys pihasta voi poiketa tässä tapauksessa hyvinkin toisistaan, ja päiväkodin pihan ja kotipihan erot nousevat esille. (Raittila 2009, 227–232.)

Sama ympäristö voi vaikuttaa yksilöihin hyvin eri tavoin. Ei ole olemassa oikeaa tai väärää tapaa kokea ja nähdä ympäristö eikä yhdenmukaista sääntöä siitä, miten ympäristö vaikuttaa lapseen. Koska lapsi nähdään yksilönä, ei voida olettaa, että samassa ympäristössä toimivat lapset olisivat yhdenmukaisia. Vaikka ympäristö olisi kaikille sama, voivat lapset kokea yksilöllisiä haasteita tai rajoitteita ympäristössä. Toisille lapsille toiminnat tuottavat enemmän vaikeuksia kuin toisille. Esimerkiksi lapsi voi seistä vaivatta yhdellä jalalla kannon päällä, kun taas toiselle lapselle se voi olla haastavaa. (Koivunen 2009, 119–120.)

4 KASVATTAJAN ROOLI PÄIVÄHOIDOSSA

Jokainen kasvattaja tekee kasvatustyötä yksilönä. Yksilönä toimiminen sisältää yksilölliset ominaisuudet, vahvuudet ja heikkoudet. Lasten kanssa työskennellessä persoonalla on suuri merkitys, ja se näkyy lasten kanssa tehtävässä työssä. Tämän takia kasvattajan onkin tärkeä tiedostaa omat persoonalliset piirteensä, sillä vain sen avulla kasvattaja pystyy arvioimaan ja kehittämään persoonallisuuttaan ja minä-käsitystään. Jotta kasvattaja pystyy arvioimaan lapsen vuorovaikutustaitoja, on kasvattajan itse tiedostettava omat vuorovaikutustaitonsa. Kasvattajan on myös osattava tunnistaa omat oppimiskäsityksensä tai kasvatustyylinsä ja niiden vaikutukset lapseen. Omat toimintatavat voivat vaikuttaa lasten käyttäytymiseen ryhmätilanteissa niin positiivisesti kuin negatiivisestikin. Omalla olemuksellaan kasvattaja luo lapsiryhmään turvallisen ilmapiiirin, jos olemus viestii rauhallisuutta ja keskittymistä lapsiryhmään. Vastaavasti kasvattajan olemus voi vaikuttaa lapsiryhmään myös negatiivisella tavalla. Mikäli kasvattaja käyttäytyy levottomasti ja käyttää voimakkaasti ääntään, tarttuu tämä käytös helposti myös lapsiryhmään. (Koivunen 2009, 122.)

Kasvattajan toiminnan perustana on tietämys ja näkemys lapsen oppimisesta ja ohjaamisesta. Pedagoginen tietoisuus on kasvattajien lähtökohta opettamis- ja ohjaustoiminnoille. Se sisältää oppimisen kontekstuaalisuuden, oppimisprosessin etenevyyden, oppimistoimintojen merkityksellisyyden lapselle, kasvun ja oppimisen jatkuvuuden, sisältö- ja menetelmätietoisuuden ja kehityspsykologisen tiedon. On tärkeää, että kasvattajalla on vahva pedagoginen osaaminen, jotta kaikki osa-alueet toteutuvat. Kasvattajan toimintaan liittyy oikeudellinen vastuu lapsiryhmän turvallisuudesta päivähoiton aikana. Lapsia on myös suojattava heille sopimattomilta vaikutteilta. Lisäksi kasvattajan moraalinen ja henkinen vastuu on läsnä toiminnassa. Moraalista ja henkistä vastuuta tulee opettaa myös lapsille, ja kasvattajan tehtäväksi jää opettaa ja ohjata lasta toimimaan moraalisesti oikealla tavalla, kunnioittamaan muita ihmisiä ja ympäristöä. Kasvattajan rooli korostuu, mikäli lapsiryhmässä on erityisiä tuentarpeita. Kaiken toiminnan päämäärä on, että kasvattaja tekee itsensä tarpeettomaksi ja pystyy vetäytymään taka-alalle niin, ettei lapsiryhmän toiminta häiriinny siitä. (Korhonen 2006, 203–204.) Kaikki kasvattajat muodostavat moniammatillisen kasvattajayhteisön. Sen toimintaa ohjaavat määritellyt asiakirjat ja yhteisesti sovitut arvot sekä toimintatavat. Kasvattajan on tärkeää tiedostaa omat arvot ja eettiset periaatteet ja pohtia sekä arvi-

oida niitä. Kasvattajan omat eettiset periaatteet ja arvot eivät saa olla ristiriidassa ammatillisesti hyväksytyjen toimintaperiaatteiden kanssa. (Heikkilä ym. 2007, 16.)

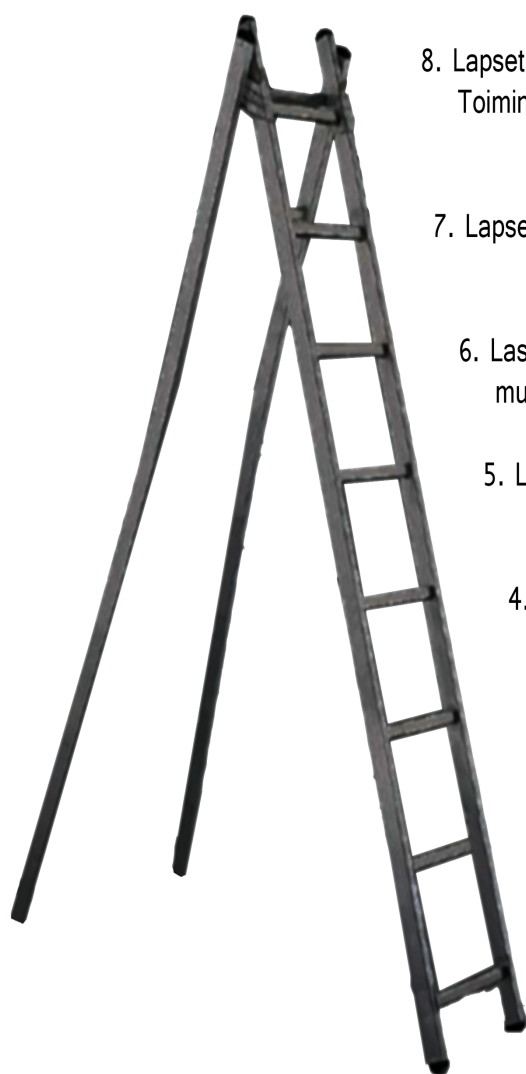
Kasvattajan tehtäväksi jää myös mahdollistaa lapsiryhmässä suotuinen ilmapiiri lapsen ja aikuisten väliselle vuorovaikutukselle. Lasten pitää myös tuntea yhteenkuuluvuutta lapsiryhmässä. Tehtävänä on myös suunnitella toimintaa käytännön tasolla ja rakentaa ympäristö, jossa lasten on mielekästä toimia. Ympäristön rakentamisessa kasvattajan tulee huomioida lapsen ominaiset tavat toimia ja varhaiskasvatuksen sisällölliset orientaatiot. Hoidon, kasvatuksen ja opetuksen kokonaisuus on kasvattajan vastuulla. Lasta tulee kannustaa omatoimisuuteen, mutta myös avun on oltava tarpeen vaatiessa lapsen ulottuvilla. Kasvattajan tulee kunnioittaa lasta ja lasten vanhempia sekä heidän kokemuksiaan ja mielipiteitään. Kasvatuskumppanuuden edistäminen on myös yksi kasvattajan tehtävistä. Dokumentointi, havainnointi ja arviointi on osa kasvattajan jokapäiväistä työtä. (Heikkilä ym. 2007, 16–17.)

4.1 Lapsen osallisuuden tukeminen

Osallisuus on yhteisöön tai yhteiskuntaan kuulumista, ja sen muodostumiseen vaikuttavat voimaantumisen ja valtautumisen tunteet, joko yhdessä tai erikseen. Kokemukset, joihin ihminen on osallistunut ja kokee itse osallistuneensa, vahvistavat osallisuuden tunnetta. Lapsi näkee osallisuuden kokemuksena, jota aikuinen ei voi lapselle tuottaa. (Parikka-Nihti 2011, 34.) Lapsen osallisuus toteutuu, kun lapsi kokee olevansa arvostettu, hyväksytty ja tärkeä jäsen omassa päiväkotiryhmässään. Jokainen lapsi tulisi kohdata päivittäin niin, että lapsi kokee olevansa turvassa ja hänen tarpeensa tyydytetään. Olisi luotava mahdollisuus lapselle hänen ympäristönsä ja elämänsä vaikuttamiseen. Yhteenkuuluvuuden tunnetta lisäävät leikit ja askareet, joihin lapsi on saanut itse vaikuttaa. Hyviä arjen osallisuutta tukevia esimerkkejä ovat esimerkiksi aamupiirit ja lastenkokoukset. (Eskel & Marttila 2013, 78–79.) Lasten ajatusten, kokemusten ja mielipiteiden jakaminen on merkityksellistä lapsen osallisuuden lisäämiseksi sekä sisäisen voimaantumisen vahvistumiseksi. Voimaantumisen prosessin kautta lapsi tuntee oman roolinsa tärkeäksi ja luottamus hänen omiin kykyihinsä kasvaa. Tasapainoisuuden löytäminen itsensä ja ympäristönsä kanssa sekä sisäinen vahvistuminen ovat voimaantumisen osa-alueita. Parhailaan voimaantuminen edesauttaa ihmisen sitoutumista, vaikuttamista ja toimimisenhalua. (Parikka-Nihti 2011, 36.)

Osattomuus on käsite, jota käytetään osallisuuden vastakohtana. Osattomuudella tarkoitetaan totaalista ulkopuoliseksi jäämisen kokemusta. Osattomuuden piirteitä ovat esimerkiksi piittaamattomuus ja ilkeävalta. Näennäiskuuleminen on lapsen kuulemista päätöksiä tehdessä, mutta todellisuudessa lapsen mielipiteillä ei ole väliä. Kun lapsi kokee, ettei hänen mielipiteitään toteuteta, se heikentää hänen haluaan jatkossa osallistua päätöksentekoon. Sen sijaan se ruokkii lapsen osattomuuden tunnetta. (Parikka-Nihti 2011, 34–36.)

Vuonna (1992) Roger Hart loi kahdenaskelmaisen metaforan osallisuuden tikapuumallin kuvaamaan lasten osallisuuden tasoja. (ks. Kuva 1.) Tikapuiden kahdeksan eri askelmaa kuvaavat osallisuuden eri tasoja, ja periaatteena on, että mitä korkeammalla on, sitä suurempi on osallisuuden määrä. Tarkemmin kuvailtuna osallisuus alkaa vasta askelmalta neljä. (Eskel & Marttila 2013, 79–80)

8. Lapset ja aikuiset päättävät yhdessä.
Toiminta on lapsilähtöistä.
7. Lapset aloittavat ja ohjaavat toiminnan.
6. Lasten kanssa tehdään päätökset,
mutta aloitteet tulevat lapsilta.
5. Lapsilta kysytään toiminnasta ja heitä kuullaan.
4. Lasten mielipiteitä kuullaan,
mutta aikuiset tekevät päätökset.
3. Lapset ovat mukana muodon vuoksi.
2. Lapset ovat toiminnassa kuin koristeena.
1. Lapsia ohjataan.

Kuva 1. Osallisuuden tikapuut (Hart 1999)

Hartin luomaa tikapuumallia on kritisoitu siitä, ettei se ota lapsen omaa subjektiivista näkemystä huomioon, vaan oletuksena on, että osallisuus lisääntyy vallan ja vaikutusmahdollisuuksien mukana. Tikapuumalli on kyseenalaistettu myös siitä, ettei voida tehdä oletusta, että toiminnan suunnittelussa mukana ollut lapsi on mukana itse toiminnassa, johon on saanut vaikuttaa. Tikapuumalli on selkeästi kohdennettu 3–6-vuotiaille lapsille, eikä se ota huomioon erityistä tukea tarvitsevia lapsia tai alle kolmevuotiaita. (Eskel & Marttila 2013, 79–80.)

Lapsen osallisuus on tärkeää huomioida myös kestävän kehityksen toteutumisessa. Sen edellytyksenä on, että lapsi omaksuu kestävän kehityksen eri toimintatavat. Lapsille tulee antaa mahdollisuus osallistua kestävän kehityksen toiminnan suunnitteluun ja kehittämiseen. Pää tavoitteena on, että ne lapset, jotka osallistuvat toiminnan suunnitteluun, ovat mukana sen toteuttamisessa ja arvioinnissa. Osallisuuteen kuuluu myös yhteiskunnassa toimimisen harjoittelua, ristiriitojen ratkaisemista ja vastuunottamista yhteisistä asioista. Varhaiskasvatuksessa tulisi harjoittaa näitä taitoja, ja kestävän kehityksen työstäminen on helppo tapa niiden harjoittamiseen. Lapset mukaan ottava toiminta antaa lapsille hyvät lähtökohdat kestävän kehityksen kehittäjinä ja toteuttajina. Lapsen osallisuus kestävässä kehityksessä vaatii varhaiskasvattajilta luottamista lasten mielipiteisiin ja päätöksentekokykyyn. (Luomi, Paananen, Viberg & Virta 2010, 34.)

4.2 Lapselle ominaiset tavat toimia

Lapselle on ominaista toimia leikin, liikunnan, tutkimisen ja taiteellisen kokemisen sekä ilmaisemisen avulla. Lapsi elää hetkessä, ja sen vuoksi on tärkeää, että jokainen päivä sisältää toimintaa, jolla on jokin merkitys. Toiminnan tulisi pohjautua johonkin näistä lapselle ominaisista tavoista toimia. Hoito, kasvatus ja opetus tilanteiden ei tulisi olla erillisiä suorituksia, vaan niiden tuli muodostaa yhdessä kokonaisuus. Varhaiskasvatuksen ammattilaisten tehtävänä on mahdollistaa lapselle monimuotoinen, johdonmukainen ja elämänläheinen sekä mielekäs kokonaisuus. Lapsen omaehtoista toimintaa tulisi korostaa näiden avulla. Tavoitteena onkin luoda mahdollisimman optimaaliset olosuhteet lapsen kasvua ja kehitystä varten. Lapsen kehitystä tapahtuu varsinkin silloin, kun toiminta on lasta motivoivaa ja hänelle merkityksellistä. Mielekäs tekeminen luo merkityksellisyyden kokemuksen. Erityisesti pienille lapsille leikkiminen on oppimistavoista tärkein, sillä leikin kautta lapsi kehittyy monipuolisesti ja saa

ilon kokemuksia. Leikin lomassa lapsen vuorovaikutustaidot kehittyvät, sillä lapsi on tällöin luontevassa vuorovaikutussuhteessa muiden leikkijöiden kanssa. Samalla lapsi kokee itsensä niin yksilönä kuin yhteisön jäsenenä. Leikkiä muokkaavat mielikuvitus ja taiteellinen ilmaiseminen sekä kokeminen. (Karling ym. 2013, 196.)

Liikkuminen on tärkeä toimintamuoto lapsille. Se edistää lapsen terveyttä ja hyvinvointia ja on terveen kasvun perusta. Lapsen liikkuesssa hän oppii ilmaisemaan ja tunnistamaan erilaisia tunteita ja ajatteluaan sekä samalla oppii uusia asioita. Lapsi saa mahdollisuuden uusiin elämyksiin ja kokemuksiin liikkuessaan eri tavoin. Myös lapsen itsetunto kehittyy, kun hän liikunnan kautta tutustuu itseensä, toisiin ihmisiin ja ympäristöön. Mahdollisuuden taiteelliseen kokemiseen ja ilmaisemiseen antavat erilaiset toimintamuodot. Näitä ovat musiikin, tanssin, kuvaamataidon, draaman, käden taitojen sekä kirjallisuuden harjoittaminen. Taiteellinen kokeminen on lapselle intensiivistä, mukaansatempaavaa ja inspiroivaa. Ihanteellisin taiteellisen kokemisen ja ilmaisemisen tuokio huomioi eri aistialueita ja sisältää esimerkiksi värejä, tuoksuja, muotoja ja taiteellista draamaa. Taiteellisen kokemisen ja ilmaisemisen avulla lapsi voi uppoutua mielikuvituksen maailmaan, joka mahdollistaa lähes kaiken. (Heikkilä ym. 2007, 22–23.) Jo syntymässä lapselle herää kiinnostus ympäristöä kohtaan. Tutkimisen avulla lapsi täyttää uteliaisuuden ja tietämättömyyden aukkoa. Tutkiessaan lapsi kokee osallisuutta ympäristön ja yhteisön kanssa. Ympärillä olevien ihmisten kanssa käyty vuorovaikutus toimii lapsen tutkimisen innoittajana. Lapsi ajattelee, että hänen kysymyksensä, ihmettelynsä, pohdintansa sekä toimintansa on merkityksellistä. Oppimisen ja onnistumisen iloa lapsi saa yrityksen, erehdyksen ja oivalluksen kokemisesta. (Heikkilä ym. 2007, 24–25.)

Näiden lapselle ominaisten tapojen sisällyttäminen päiväkodin toimintaan on määritelty Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa. Niiden tulisi olla toiminnan suunnittelun ja toteutuksen perusta. Lapselle ominaisiin tapoihin toimia sisältyy kielen merkitys, sisällölliset orientaatiot ja oppiminen. Näiden hyödyntäminen varhaislapsuudessa antaa hyvän pohjan myös aikuisuudessa tapahtuvaan omaehtoiseen liikkumiseen, taiteelliseen ilmaisemiseen ja tiedon hankintaan. (Heikkilä ym. 2007, 20.)

5 KESTÄVÄ KEHITYS

Kestävä kehitys on vaikeasti määriteltävissä, eikä sille ole olemassa yksiselitteistä määritelmää. On kuitenkin todettu, että kaikkia määritelmiä yhdistää se, että se on tavoitteellista toimintaa kohti hyvän elämän säilymistä myös tulevaisuudessa. (Parikka-Nihti 2011, 12.) Hyvä elämä pitää sisällään yksilölliset oikeudet luonnonvarojen käyttämiseen riittävän elintason turvaamiseksi, pitkään ja terveelliseen elämään, koulutukseen, väkivallalta välttymiseen, poliittiseen vapauteen sekä määriteltyihin ihmisoikeuksiin (Wolff 2004, 24). Näiden toteutuminen edellyttää, ettei nykyihminen elä luonnon asettamien ekologisten rajojen yli. Yksi tunnetuimmista kestävä kehityksen määrittelijöistä on Gro Harlem Brundtland, joka määritteli kestävä kehityksen komission kanssa (1987) seuraavasti: ”*Kestävä kehitys on kehitystä, joka tyydyttää nykyhetken tarpeet viemättä tulevilta sukupolvilta mahdollisuutta tyydyttää omat tarpeensa*” (Parikka-Nihti 2011, 12).

Kestävä kehitys jaetaan kolmeen eri osa-alueeseen, jotka ovat ekologinen, taloudellinen sekä sosiaalinen ja kulttuurinen kestävyys. Ekologinen kestävä kehitys painottuu luonnonvarojen kunnioittamiseen, ja turvaa niiden riittävyyden ja monimuotoisuuden. Ekologisen kestävä kehityksen suurimpia haasteita ovat ilmastonmuutoksen minimoiminen, biologisen monimuotoisuuden turvaaminen ja luonnonvarojen huomioiminen sekä ympäristön saastumisen vähentäminen. Taloudellisen kestävä kehityksen yhtenä tärkeimpänä pyrkimyksenä on luonnonvarojen maksimaalinen hyödyntäminen, niin että niiden hävikki olisi mahdollisimman vähäinen. Uusiutuvia luonnonvaroja ovat esimerkiksi tuuli, vesi, puu ja vilja, ja näiden käyttöä tulisi suosia uusiutumattomien luonnonvarojen sijaan. Jotta taloudellinen kestävä kehitys toteutuu, tulee maailmanlaajuisesti tavaroiden ja palveluiden tuottaminen tehdä energiaa säästämällä ja ympäristöä mahdollisimman vähän kuormittamalla. (Haarala & Koivisto 2001, 9.)

Sosiaalinen ja kulttuurinen kestävä kehitys kätkee sisälleen hyvinvoinnin siirtämisen sukupolvelta toiselle. Kuten myös taloudellisen ja ekologisen kestävä kehityksen, myös sosiaalisen sekä kulttuurisen kestävä kehityksen tavoitteina on antaa ihmisille tasa-arvoinen elämä, ja minimoida köyhyys ja työttömyys. Tämän toteutumisen haasteita ovat väestön jatkuva kasvu ja tämän tuomat paineet ruoan ja terveydenhuollon, sekä koulutuksen järjestämiseen. (Wolff 2004, 25.)

Kestävä kehitys päiväkotikäisten arjessa sisältää konkreettisia asioita ja tekoja. Lasten kohdalla tämä tarkoittaa kavereista välittämistä, lähiympäristöön ja -luontoon tutustumista sekä kestävien ratkaisujen löytämistä päiväkodin toimintoihin. Lapsille tulisi korostaa ympäristömme ainutkertaisuutta ja sen säilyvyyttä, ja päiväkodin tulisi tukea tätä omilla ratkaisuillaan. Kestävä kehitys päiväkodin toiminnassa ei vaadi juurikaan ylimääräistä työtä, sillä monet perinteiset varhaiskasvatuksen ja -opetuksen menetelmät toteuttavat kestävästä kehitystä. Näitä ovat monialaisuus, luonnossa oppiminen, lapsen omakohtainen kokeminen, projektilähtöisyys, oma-aloitteisuuteen kannustaminen, lapsen omien mielenkiinnon kohteiden tukeminen sekä yhteistyö lapsen vanhempien ja muiden yhteistyötahojen kanssa. Kestävästä kehitystä ei pidä ajatella taakkana päiväkodin arjessa, vaan sen tulisi kuulua ja näkyä jatkuvasti osana toimintakulttuuria. (Luomi ym. 2010, 9.)

Jotta kestävä kehitys toteutuminen olisi päiväkodissa johdonmukaista ja laadukasta, tulisi koko yhteisön olla motivoitunut ja sitoutunut kehitysprosessiin. Lapsille tulisi antaa mahdollisuus olla mukana toiminnan suunnittelussa ja kehittämisessä, ja toiminnallisuutta tulisi korostaa. Kun yhteisö on sitoutunut ja motivoitunut ja lapset ovat mukana kehitysprosessissa, alkaa kestävä kehitys toteutuminen näkyä myös leikki- ja arkitilanteissa. Päiväkodin ryhmien tulisi harjoittaa yhteistyötä niin keskenään kuin ulkopuolisten toimijoidenkin kanssa. Lisäksi päiväkodilla tulisi olla halua kehittää jatkuvasti omaa toimintaansa ja arvioida sitä kriittisesti. Kaikessa suunnittelussa ja toteutuksessa tulee pitää mielessä yhteisen maapallon hyvinvointi. (Luomi ym. 2010, 17.)

5.1 Lahden kaupungin ympäristöohjelma

Kunnan ja kaupungin ympäristötoimintaa ohjaa yhteisesti luotu ympäristöpolitiikka. Lahden kaupunki on luonut yhteisen ympäristöpolitiikan yhdessä Nastolan ja Hollolan kuntien kanssa. Ympäristöpolitiikka on hyväksytty Lahden kaupunginvaltuustossa sekä Nastolan ja Hollolan kunnanvaltuustoissa. Järkevä ympäristöasioiden hoito on yhteydessä taloudenhoitoon. Toiminnan kehittäminen ja parantaminen takaavat, että kaupunki ja kunnat ovat ympäristöasioiden sekä kestävä kehityksen edistäjiä ja edelläkävijöitä. Ympäristöpolitiikkaa toteutetaan kaikissa kaupungin ja kuntien toiminoissa. Sitä seurataan ja sen toteutumisesta raportoidaan kuntalaisille, päättäjille ja muille eri tahoille vuosittain. Sen päämääriä ovat ilmastonmuutokseen ja sen tuomiin

vaikutuksiin varautuminen, energia- ja materiaalikustannusten vähentäminen sekä kasvihuonepäästöjen minimoiminen. Asuin- ja elinympäristön viihtyvyyden, terveellisyyden ja turvallisuuden varjeleminen sekä luonnon ja kulttuuriympäristön vaaliminen ja edistäminen ovat myös ympäristöpolitiikan tärkeitä päämääriä. Lisäksi pohjaveden laatu ja määrä on turvattava, vesistöjen veden laatua on parannettava ja voimavaroja ajantasaiseen ympäristötietouden levittämiseen on varattava. (Lahden kaupunki 2014.)

Näiden yhteisesti luotujen päämäärien taustalla on yleisesti määritellyt periaatteet. Hollolan, Lahden ja Nastolan tulee tehdä yhteistyötä asukkaiden, yritysten, järjestöjen ja muiden yhteistyötahojen kanssa yhteisen ympäristön takia. Toiminnassa ja päätöksenteossa tulisi ottaa huomioon yritystoiminnan toimintaedellytykset ja edesauttaa yhteistyötä ympäristöasioissa kuntien eri toimijoiden välillä. Kuntien eri toimijoiden on sisällytettävä ympäristöpolitiikan toteutuminen toimintajärjestelmiinsä. Luonnon monimuotoisuudesta tiedottaminen ja ympäristösuojelun ennakkoluulojen vähentäminen ovat myös yhteisiä periaatteita. Lahden seudun ympäristöpalvelut vahvistavat ekologisen kestävän kehityksen eteenpäinviemistä. Lisäksi Lahden seudun ympäristöpalvelut ylläpitävät hallintajärjestelmää, jonka avulla he järjestävät ympäristöpolitiikan toteutumisen seurannan, toimenpiteiden vastuuttamisen sekä resurssien riittävyyden. (Lahden kaupunki 2014.)

Nykypäivänä suuri kulutuksen lisääntyminen on saanut aikaan kasvavia jätemääriä. Keinoja koulun ja päiväkodin jätteiden ennaltaehkäisemiseksi on materiaalien uusiokäyttö ja vanhojen materiaalien kierrättäminen. Kunnilla on velvollisuus ohjeistaa kuntalaisia jäteasioissa jätelain perusteella, mutta usein kunnat delegeoivat tämän jätehuoltoyhtiöille. (Loukola 2007, 13.)

”Tämän lain tarkoituksena on ehkäistä jätteistä ja jätehuollosta aiheutuvaa vaaraa ja haittaa terveydelle ja ympäristölle sekä vähentää jätteen määrää ja haitallisuutta, edistää luonnonvarojen kestävää käyttöä, varmistaa toimiva jätehuolto ja ehkäistä roskaantumista.” (Jätelaki 646/2011).

Lahdessa jätehuollosta vastaa Päijät-Hämeen Jätehuolto Oy (PHJ). PHJ:n toiminta ulottuu koko Päijät-Hämeen alueelle, ja sen toimintaa on 12 kunnassa. Se tarjoaa jätteiden vastaanotto- ja neuvontapalvelua yli 202 000 asukkaalle. Asukaspalvelut ovat avoimia kaikille kunnan vakituisille ja vapaa-ajan asukkaille kuntarajoista riippumatt-

ta. Palveluihin kuuluu myös jätteiden käsittely, hyödyntäminen ja jätehuollon kehittäminen. Ainoa PHJ:n jätteiden käsittelypaikka sijaitsee Lahdessa Kujalan kaupunginosassa. PHJ vastaanottaa jätteitä erilaisin palveluin. Näitä palveluita ovat jäteasemat, kiertävä jäteasema, jätepäivystys, ekopisteet, vaarallisten jätteiden vastaanotto sekä palvelu- ja lajitteluneuvonta. PHJ huolehtii paikallistasolla jätteiden lajittelun ja heidän tarjoamien palveluiden tiedottamisesta näkyvästi. Yksi heidän tiedostuskanavistaan internetsivujen lisäksi on jokaiseen talouteen jaettava Lokki-seinäkalenteri, joka sisältää tietopaketin jätehuollosta. Kalenterista löytyy myös päivitetty lajittelutiedot, sekä eri palvelupisteiden aukioloajat ja yhteystiedot. Kalenteri on koko kalenterivuoden mittainen. (PHJ.)

Päijät-Hämeen Jätehuolto on määritellyt lähes koko Päijät-Hämeen alueelle yhtenevät kuntien hyväksymät jätehuoltomääräykset. Kerros- ja rivitaloissa, joissa on vähintään kymmenen huoneistoa, on oltava viisi jätteastiaa. Nämä viisi jätteastiaa ovat seka-, energia-, bio-, paperi- ja kartonkijäte. Omakotitaloilla, paritaloilla ja rivitaloilla on velvoite kahteen jätteastiaan, jos ne ovat alle kymmenen huoneiston kokoisia. Tämän lisäksi minimissään kolmen huoneiston pientaloissa tulee olla pari-jäte-astia. Näissä tapauksissa paperi-, kartonki-, lasi- ja metallijäte tulee kierrättää yleisissä lajittelupisteissä. Pienikiinteistöille Päijät-Hämeen Jätehuolto suosittelee biojätteiden kompostointia. (Jätteiden lajitteluohjeet -opas 2013, 3.)

Lajitteluohjeissa on ohjeistettu mitä jätteitä mihinkin jätteastiaan saa laittaa. Biojäte on eloperäistä ja kompostoituvaa jätettä. Siihen kuuluvat ruokajäte sisältäen hedelmien, juuresten, vihannesten ja kanamunien kuoret sekä pienet luut. Lisäksi biojätteeseen saa laittaa kahvin- ja teenporot suodatinpusseineen, talouspaperit ja lautaliinat, kukkamullat ja kasvinjätteet, puunlastut ja purut sekä muut lemmikkieläinten puupohjaiset kuivikkeet. Biojätteeseen ei kuitenkaan saa laittaa kestopuupurua. Energiajätteeseen voi laittaa kaikki muovipohjaiset jätteet ja tekstiilit. Nämä sisältävät elintarvikkeiden muovipakkaukset ja muovituotteet, jotka on merkitty muovilajin osoittamalla tunnukset 01, 02, 04, 05, 06 tai 07. Lisäksi energiajätteeseen voi laittaa läpivärjätetyt kartongit, piirustuspaperit, valokuvat, styrox-materiaalit, kertakäyttöastiat, likaantuneet kartonkipakkaukset, puu- ja lastulevyपालत ja vaatteet sekä kodin tekstiilit. Vaahtomuovit ja muoviset kevytpeitteet ja sidosnauhat kuuluvat myös energiajätteen joukkoon. Energiajätteeseen ei vastaavasti saa laittaa PVC-muovia (tunnus 03), alumiinia sisältäviä tuotteita, videonauhoja, c-kasetteja, dvd- ja cd-levyjä ja niiden koteloita, mapp-

ja, muovitaskuja, piirtoheitinkalvoja ja kontaktimuovia. Lisäksi vaipat ja muut vastaavat hygieniatuotteet eivät kuulu energijätteen joukkoon. (Jätteiden lajitteluohjeet - opas 2013, 4.)

Pahvi- ja paperipakkaus- eli kartonkijätteeseen saa laittaa aaltopahvia, pahvilaatikoita ja ruskeata paperia. Lisäksi sinne kuuluvat nimenmukaisesti kartonki-, pahvi-, ja paperipakkaukset ja kartonkitölkit, sekä munakennot ja pitsalaatikat. Wc- ja talouspaperihylsyt ja juomien kartonkiset monipakkaukset sekä muovipinnoitetut käärepaperit saa laittaa energijätteeseen edellä mainittujen lisäksi. Paperijätteeseen taas kuuluu yleisesti sanottuna kaikki postiluukusta tullut paperijäte. Sekajäte, eli materialikierrätykseen kelpaamaton jäte sisältää alumiinia sisältäviä pakkauksia ja hygieniatuotteita, joita energijätteeseen ei saa laittaa. Lisäksi sinne tulee laittaa jalkineet, nahka- ja tekonahkatuotteet, posliini- ikkunalasi- ja peilituotteet, PVC-muovit ja tunnistamattomat muovimateriaalit, pölynimuripussit, tupakantumpit, hehkulamput ja purukumit. Elin- tarvikkeita sisältävät pakkaukset ja pienet luut, sekä videonauhut, c-kasetit, dvd- ja cd-levyt ja niiden kotelot tulee laittaa sekajätteeseen. (Jätteiden lajitteluohjeet - opas 2013, 5.)

Hyötyjättepisteissä on lisäksi pienmetalli- ja lasijätteen keräyspisteet. Lasijätteeseen kuuluvat värillinen ja väritön pakkauslasi. Kannet ja korkit tulee poistaa, mutta kaulusrenkaat ja etiketit saavat jäädä. Pantilliset pullot ja tölkit suositellaan palautettavan pullonkeräyspisteeseen. Pienmetallijätteeseen laitetaan säilyke- ja virvoitusjuomatölkit ja tyhjät maalipurkit. Lisäksi sinne kuuluvat tyhjät aerosoli-tölkit, metallikannet ja -korkit, alumiinivuoat, -kannet ja -foliot. (Jätteiden lajitteluohjeet - opas 2013, 8.)

5.2 Arvokas luonto

Jokaiselle lapselle tulee mahdollistaa luontosuhde. On todettu, että arkinen lähiluonto on lapselle merkityksellisin. Lapsen luontosuhteen muodostumiseen lapsi tarvitsee runsaasti kokemuksia ja elämyksiä luonnosta. Jo pienestä pitäen tulisi lapsille muodostua luontoa kohtaan kiinnostus, joka lapsen kasvamisen myötä muuttuu luonnon arvostukseksi ja haluksi suojella luontoa. Yksi suurimmista syistä siihen, että lapset eivät nykyään tunne kovin hyvin luontoa, on se, että lapset ovat siirtyneet sisätiloihin. Peleillä ja internetillä on viihdyttävä vaikutus, joka on saanut lapset vieraantumaan luonnosta. Toisaalta voi olla kyse myös siitä, ettei luonnon merkitystä tiedosteta itsen-

sä ja yhteiskunnan hyvinvoinnin kannalta. Luonnosta vieraantuminen on alkanut näkyä jopa lasten fyysisessä kehityksessä esimerkiksi tasapainon heikkenemisenä. Luonto vaikuttaa myönteisesti lapsen kehon hallintaan. Se antaa monipuoliset mahdollisuudet harjoittaa motorisia perustaitoja leikin lomassa tarjoamalla virikkeellisen ja mielenkiintoisen ympäristön. On myös havaittu, että luonnolla on yhteyksiä lapsen tiedolliseen ja sosioemotionaaliseen kehitykseen. (Polvinen, Pihlajamaa & Berg 2012, 8–13.)

Nykypäivänä lasten luontosuhteen luominen vaatii enemmän ohjattua toimintaa kuin ennen. Lapsilla oli ennen mahdollisuus leikkiä enemmän luontoympäristössä, josta on enää vähän jäljellä kaupunkiympäristössä, jossa suurin osa lapsista asuu ja elää. Nykyään joudummekin itse tietoisesti osallistumaan luontosuhteen muotoutumiseen itsellemme ja tuleville sukupolville. Luonnon merkitys varhaislapsuuden leikeissä on suuri, ja luonnossa leikityt leikit jäävät pysyvimmin mieleen. Leikkien kautta lapsi tutustuu luontoon ja tutustuu lähiympäristöön huomaamatta. Samalla kun lapsi oppii luonnosta, on häntä mahdollisuus ohjata säästämään luontoa. Lapselle on hyvä opettaa harvinaiset ja myrkylliset lajit, joiden käyttämistä leikeissä tulee välttää. Toisaalta on hyvä tuoda esille myös sellaiset lajit, joita löytyy paljon luonnosta ja joita voi huoletta käyttää osana leikkiä. Kasvattajien vastuulle jää luontoympäristön tunteminen ja tiedon jakaminen. On todettu, että jos ympäröivää luontoa ei tunneta, sitä aletaan helposti pelkäämään. Sitä, mitä ei opita tuntemaan, ei opita myöskään rakastamaan. Ihmiselle onkin ominaista vaalia ja hoitaa vain sitä, mitä hän rakastaa, ja tässä tapauksessa olisikin tärkeää, että jo lapsi oppisi hoitamaan ja vaalimaan luontoa. Päiväkodeissa tulisikin panostaa siihen, että ympäristöasioihin kohdistuva työskentely olisi aina läsnä toiminnan suunnittelussa. Vain sen avulla lapset oppivat rakastamaan, arvostamaan, leikkimään metsässä ja kunnioittamaan luontoa, pienestä pitäen. Kestävän kehityksen toteutuminen on lähestulkoon mahdotonta, jos sitä ei aleta opettaa tuleville sukupolville pienestä pitäen. (Helenius & Lummelahti 2013, 40–42.)

6 TOIMEKSIANTAJANA JALKARANNAN PÄIVÄKOTI

Jalkarannan päiväkotitoimi on Lahden kaupungin päiväkotitoimi ja sijaitsee Jalkarannan kaupunginosassa. Tällä hetkellä päiväkotitoimi toimii väliaikaistiloissa parakeissa Jalkarannan koulun läheisyydessä. Hoitopaikkoja päiväkodissa on yhteensä 139, ja ne on jaettu kahdeksaan lapsiryhmään aina alle kolmevuotiaista esikouluikäisiin asti. Lapsiryhmät

on nimetty niin, että esikouluryhmät ovat Sammot, Ilmattaret ja Vellamot. Muiden ryhmien nimet ovat Metsätontut, Myllytontut, Menninkäiset, Lintukoto ja Pesäkolo. Päiväkodilla on myös Honkalanpuiston yksikkö, joka sijaitsee erillisissä tiloissa muutamien sadan metrin etäisyydellä. Honkalanpuiston yksikössä on kaksi lapsiryhmää. Honkalanpuisto -ryhmässä on alle kolmevuotiaat ja Koivukummussa on 0–5-vuotiaat lapset. (Jalkarannan päiväkotit.)

Jalkarannan päiväkodin kolme keskeistä arvoa ovat tasa-arvo, lapsen kuuleminen ja luottamus. Yhtenä tärkeänä toimintaperiaatteena on pienryhmätoiminta, jota toteutetaan kaikissa lapsiryhmissä. Jalkarannan päiväkodin varhaiskasvatus- sekä esiopetus-suunnitelmassa on määritelty päiväkodin painotukset, joita ovat kestävä kehitys, lapsen luontosuhteen vahvistaminen, leikki, yhteisöllisyys ja yhteistyö samanaikaisopetuksen kanssa painopisteenä erityisesti esi- ja alkuopetus. Jalkarannan päiväkodissa on siis huomioitu kestävä kehitys ja ympäristökasvatus jo ennestään esimerkiksi metsäretkien ja luonnonmateriaalien hyödyntämisen kautta. Yhden fyysisen oppimisympäristön on luonnehdittu olevan metsä ja ympäröivä luonto, ja siellä käydään vähintään kerran viikossa. (Jalkarannan päiväkodin varhaiskasvatus- ja esiopetussuunnitelma.)

7 TOIMINNALLISEN OSUUDEN SUUNNITTELU JA PROSESSIKUVAUS

Opinnäytetyöprosessi alkoi yhteydenotolla Lahden varhaiskasvatuspäällikkö Mika Harjuun, joka antoi meille Jalkarannan päiväkodin yhteystiedot. Olimme yhteydessä Jalkarannan päiväkodin johtajaan Ritva Pekoseen sähköpostin välityksellä tammi-kuussa 2014. Hän oli kiinnostunut opinnäytetyömme aiheesta ja pyysi meitä olemaan yhteydessä häneen puhelimitse. Tapasimme 27.1.2014 Jalkarannan päiväkodin johtajan, ja esittelimme ajatuksiamme. Tapaamiseen osallistui myös Jalkarannan päiväkodin yhden esiopetusryhmän lastentarhanopettaja. Sovimme vierailevamme esiopetusryhmässä 3.2.2014, johon mennessä pyysimme esiopetusryhmää miettimään heidän toiveitaan ja tarpeitaan opinnäytetyötämme kohtaan. Esiopetusryhmässä vierailun jälkeen sovimme pitävämme yhteyttä jatkossa sähköpostilla suoraan ryhmään, ja yhteys-henkilöksi meille nimettiin lastentarhanopettaja Jenni Kautto. Helmikuun alussa olimme yhteydessä Jenni Kauttoon sähköpostitse ja vaihdoimme ajatuksia toiminnallisen osuuden ajankohdasta ja sisällöstä.

Vieraillessamme esiopetusryhmässä, selvisi, että ainakin esiopetusryhmissä on käytössä symboleita, joiden tarkoituksena on muistuttaa kestävästä kehityksestä päiväkodin arjessa. Jokaisen valokatkaisimen yläpuolella loistaa pahvista tehty aurinko, ja käsien pesupisteiden luona on askarreltuja vesipisaroita, jotka muistuttavat kymmenen vesitipan säännöstä. Lapsille on kerrottu, että käsiä pestessä tulee laskea kymmeneen. Silloin kädet ovat peseytyneet riittävästi ja veden kulutus on ollut kohtuullinen. Roskakorien yläpuolelle on myös sijoitettu symboleita, pahvista leikattuja roskapönttöjä, joihin on kirjoitettu, mitä jätettä roskakoriin kerätään. Vierailun myötä selvisi myös, että esiopetusryhmissä on harjoiteltu jossain määrin jätteiden lajittelua leikin varjolla, ja se osa-alue oli työntekijöiden mukaan kunnossa. Kysymystemme myötä nousi esille, että päiväkodissa oli keskusteltu käsipapereiden käytöstä. Käsipapereiden sijalle oli mietitty pyyhkeitä, mutta ne oli hylätty niiden epähygieenisyyden ja -ekologisuuden vuoksi. Toisena vaihtoehtona olivat olleet puolitetut käsipaperit, mutta tämä ajatus oli hylätty, koska niitä uskottiin menevän yhtä paljon kuin kokonaisia. Lopputuloksena päiväkotia oli päätännyt, että lapsiryhmissä käytetään kokonaisia käsipapereita.

Sovimme uuden vierailun Vellamot-esiopetusryhmään sähköpostitse lastentarhanopettaja Jenni Kauton kanssa. Vierailu tapahtui perjantaina 21.1.2014 ja kesti koko esiopetuspäivän ajan. Tavoitteena oli tutustua lapsiin ja lapsiryhmän toimintatapoihin. Lisäksi halusimme saada käsityksen siitä, millaista toimintaa lapsiryhmällä oli ollut kuluneen viikon aikana. Halusimme saada tarkennetun kuvan Vellamot-ryhmän osalta ympäristökasvatuksesta ja kestävästä kehityksestä toteutuksesta. Vierailun aikana tutuimme päiväkodin askartelumateriaaleihin sekä muihin tarvikkeisiin. Tarkoituksena oli myös tutustua tiloihin ja keskustella esiopetusryhmän lastentarhanopettajan kanssa.

Saavuimme aamulla klo 8.30 Jalkarannan päiväkodille. Vellamot-ryhmässä meidät vastaanotti lastentarhanopettaja Jenni Kautto. Olimme etukäteen saaneet tietää, että perjantaina ohjelmassa on metsäretki, joten olimme varautuneet ottamalla ulkoiluvälineet mukaan. Aamu alkoi aamupiirillä, johon lapsiryhmän 11 lasta kokoontuivat. Lastentarhanopettaja piti lapsille aamupiirin, jossa käytiin läpi päivä, sää, kuukausi ja vuodenaika. Lisäksi lastentarhanopettaja kertoi lapsille aamupäivän metsäretkestä lähimetsään. Aamupiirin lopuksi saimme oman vuoron esittäytyä lapsille ja kertoa, miksi olemme päiväkodissa. Lapset kuuntelivat meitä tarkkaavaisesti ja esittelivät itsensä omatoimisesti. Aamupiirin jälkeen lähdimme vessan kautta pukemaan ulkovaatteita ja kohti metsää. Metsäretki suuntautui lähimetsään, joka oli lapsille entuudestaan tuttu.

Metsäretken tarkoituksena oli antaa lasten harjoittaa vapaata leikkiä. Lasten leikkiessä saimme tilaisuuden keskustella lastentarhanopettajan kanssa ja havainnoida lapsia rauhassa. Teimme havaintoja lasten kehitystasosta ja ryhmän dynamiikasta. Lastentarhanopettajan kanssa keskustelimme heidän viikkorytmistään, metsäretkien annista, lapsista ja yleisesti päiväkodin toiminnasta. Hän kertoi asioista mielellään ja oli myös kovasti kiinnostunut meidän toiminnallisen osuuden suunnitelmistamme. Päätimme kartoittaa lähimetsää toimintaympäristönä ja teimme lyhyen kävelyretken lähimaastoon. Tarkoituksena oli kartoittaa lasten jo entuudestaan tuntemia paikkoja ja yrittää löytää uusia mielenkiintoisia kohteita. Palattuamme lapsiryhmän luo oli aika palata takaisin päiväkodille.

Päiväkodille saavuttuamme oli vuorossa kaikkien esiopetukseen osallistuvien lasten yhteinen päiväpiiri. Lapsia oli yhteensä 36 kolmesta eri ryhmästä. Piiriin aluksi esittelimme itsemme kaikki yhteisesti. Tämän jälkeen lapset esittäytyivät meille omasta aloitteestaan ja innostuivat vielä lopuksi kertomaan meille kuulumisiaan. Lapset leikkivät hetken aikaa lippuleikkiä, jonka jälkeen kukin ryhmä meni syömään omiin ryhmätiloihinsa. Odottelimme leikkihuoneessa siihen asti, kun lapset saivat syötyä. Ruuan jälkeen lapsille oli jälleen vapaata leikkiä sisällä loman alun kunniaksi. Seurailimme vapaata leikkiä, kunnes lasten oli aika mennä päivälevolle. Meidän vierailumme päättyi lasten mennessä päivälevolle.

Teimme hyviä havaintoja lapsista, ryhmän toiminnasta ja resursseista eli tiloista ja materiaaleista. Vapaan leikin aikana lasten käyttäytymistä ja luonnetta oli helppo havainnoida. On tärkeää tuntea lapsi, jotta osallisuuden tukeminen toteutuu. Huomasimme lasten erot niin kognitiivisessa kuin sosiaalisessa kehityksessä. Sosiaalisessa kehityksessä lasten erot näkyivät ryhmässä toimimisessa ja arvojen ja asenteiden omaksumisessa. Toisilla lapsilla oli selvästi vaikeampaa leikkiä ryhmässä kuin toisilla. Teimme päiväpiirin aikana havaintoja lasten lukutaidosta. Keskustelu lastentarhanopettajan kanssa vahvisti havaintojamme kognitiivisten taitojen eroavaisuuksista myös Vellamot-ryhmässä. Tutustuimme päiväkodin tarjoamiin resursseihin päivän aikana. Kävimme läpi millaisia askartelutarvikkeita ryhmästä löytyy ja minkälaiset tilat Vellamot-ryhmällä on käytössä. Seinillä olevien lasten töiden perusteella saimme pienen käsityksen siitä, mitä kädentöitä lapset ovat viimeisten viikkojen aikana tehneet. Lastentarhanopettaja toivoi meidän laittavan sähköpostilla toiminnallisen osuuden suunnitelmat etukäteen. Sovimme olevamme sähköpostiyhteydessä, mikäli tulee kysyttävää

puolin jos toisin. Saimme vierailusta tarpeellisen taustatiedon, mutta olemme silti edelleen tervetulleita tutustumaan ryhmään, mikäli koemme sen tarpeelliseksi. Arvioimme tarvetta prosessin edetessä.

7.1 Tapaaminen ympäristökasvattaja Lotta Palomäen kanssa

Etsiessämme teoriatietaa opinnäytetyömme tueksi löysimme Päijät-Hämeen Jätehuollon lajitteluohjelman päiväkodeille ja kouluille. Internet-sivuilla oli kerrottu ohjelmasta hyvin kapea-alaisesti. Otimme yhteyttä Päijät-Hämeen Jätehuoltoon tutustuaksemme materiaaleihin ja kuullaksemme lisää lajitteluohjelmasta. Sovimme tapaamisen ympäristökasvattaja Lotta Palomäen kanssa sähköpostitse tiistaiksi 25.2.2014. Hän oli meitä vastassa, kun saavuimme Päijät-Hämeen Jätehuollon toimipisteeseen. Hän esitteli materiaaleja, jotka on suunnattu erityisesti varhaiskasvatukseen. Osa materiaaleista sisältyi valmiisiin toimintatuokioihin, mutta lisäksi tarjolla oli paljon materiaalia, joita ei ollut sidottu mihinkään. Meille annettiin lupa käyttää materiaaleja vapaasti.

5–6-vuotiaita ja 1–2-luokkalaisia varten on koottu lajittelureppu, jonka hahmona toimii Messi Menninkäinen. (ks. Liite 1.) Lajittelurepun tarkoituksena on opastaa ja tutustuttaa lapsia jätteiden lajitteluun. Reppu sisältää Messi Menninkäinen -pehmolelun, laulavan peipon, jäteauton pienoismallin, näytepurkkeja jätteistä, toiminnallisen tarinan, peikönhäntiä lapsille, pienen vihkon sisältäen lyhyitä tarinoita lajittelusta sekä ohjaajan tueksi jäteasiat. (PHJ.) Toiminnallinen tarina sisältää kertomuksen, johon on sisällytetty lapsen osallisuutta tukevia tehtäviä. Lisäksi tutustuimme Metsänkeiju-luontopolun materiaaliin, ötökkäpakettiin, Vesijärvi-salkkuun ja vuodenaikaspinneriin. Materiaalien lisäksi Päijät-Hämeen Jätehuollon toimipisteessä oli esillä paljon kirjallisuutta.

Metsänkeiju-luontopolun materiaali sisältää kuvalliset rastit luontopolkua varten. Rastit on suunniteltu siten, että ne rakentuvat aina pienestä runosta ja toiminnallisesta osuudesta ja ovat helposti muokattavissa omien tarpeiden mukaiseksi. Keiju-luontopolku on suunniteltu toteutettavaksi metsässä, ja sen kesto on noin yhden tunnin. Ötökkäpaketin toteutus vaatii sellaisen vuodenaajan, jolloin hyönteisiä on löydettävissä luonnosta. Paketissa on tarvikkeet hyönteisten keräilyyn ja tarkasteluun. Vesijärvi-salkku käsittelee vesistöjä ja veden kiertokulkua sekä kalalajeja. Vuodenaikaspinneriä ei ole sidottu mihinkään toiminnalliseen tuokioon vaan se antaa mahdolli-

suuden suunnitella toimintatuokion sen ympärille. Kaikki materiaali on ilmaiseksi käytettävissä, mutta se tulee varata etukäteen. Kevättä kohti materiaalien käyttöaste kasvaa ja niitä lainataan enemmän. Mietimme, miten voisimme hyödyntää jo valmista materiaalia toiminnallisen osuuden toteutuksessa ja sovimmekin olevamme jatkossa yhteyksissä sähköpostitse. Meidät toivotettiin tervetulleeksi tutustumaan uudemman kerran materiaaleihin ja jäimme miettimään sen tarpeellisuutta.

7.2 Suunnittelu ja tavoitteiden huomioiminen

Alusta alkaen toiminnallisen osuuden suunnittelussa oli selvää, että se sisältää leikkejä, loruja ja lauluja. Olimme miettineet myös mahdollisuutta järjestää luontopolku metsään tai lähiympäristöön. Harkinnassa oli myös retki kirpputorille tai roskien lajittelupisteelle. Pohdimme, pystyisikö toimintaan sisällyttämään askartelua tai kädentaitoja. Ensimmäinen tapaaminen ohjaavan opettajan kanssa vahvasti ajatusta kokonaisen viikon kestävästä toiminnallisesta osuudesta. Suunnitelmana oli aikaisemmin, että vierailisimme useampana peräkkäisenä viikkona aina päivän kerrallaan. Koko suunnitteluprosessin ajan oli selvää, että luomme päivärytmin, joka toteutuu jokaisena toiminnallisen osuuden päivänä. Päivärytmin tarkoituksena on erottaa meidän toimintamme selkeästi muusta lapsiryhmän toiminnasta. Ajatuksenamme oli aloittaa ja lopettaa toimintamme yhteisellä tuokiolla lasten kanssa. Aluksi meille oli tarjottu jopa kolmea esiopetusryhmää, mutta päädyimme yhdessä ohjaavan opettajan kanssa toteuttamaan toiminnallisen osuuden vain yhdessä lapsiryhmässä. Koimme, että yhden lapsiryhmän kanssa on saamme luotua intensiivisemmän toimintakokonaisuuden. Tämä päätös pohjautui myös siihen, että olimme päättäneet luoda toiminnastamme paketin, joka jäisi päiväkotiin. Paketin olisi tarkoitus olla sellainen, että myös muut lapsiryhmät voisivat sitä hyödyntää ympäristökasvatusopetuksessa. Lähdimme suunnittelemaan toiminnallista osuutta tarkemmin. Suunnitteluprosessia ohjasi myös päiväkodin asettamat toiveet.

Alustavassa suunnitelmassa lapsiryhmässä on paikalla kaikki 11 lasta. Tarkoituksenamme oli olla paikalla aamupäivisin noin kahden tunnin ajan, jolloin toteutamme toimintatuokiot. Maanantain toiminnaksi suunnittelimme tekemämme nimilaput kierrätysmateriaaleista ja leikkivämme kuvin ja konkreettisin roskien lajitteluleikkiä. Lajitteluleikkiin ottaisimme energia-, kaatopaikka-, bio- ja paperijätteet. Tiistaina koristelisimme maitotölkit ja taittelisimme biojätepussit sanomalehdistä. Maitotölkkiä ko-

risteluun käyttäisimme luonnonmateriaaleja. Keskiviikolle olimme suunnitelleet lainaavamme Päijät-Hämeen jätehuollon Messi Menninkäinen -lajittelurepun ja toteuttavamme repun sisällön. Messi Menninkäinen vierailisi keskiviikkona ja opettaisi lapsille lisää jätelajeja, joten oli loogista tehdä retki päiväkodin läheiselle lajittelupisteelle torstaina. Halusimme antaa lapsille mahdollisuuden päästä myös itse lajittelemaan kyseisiä jätteitä. Perjantaina oli tarkoitus vastata päiväkodin asettamaan toiveeseen ”miksi lajittelemme?” sekä istuttaa koristelemiimme maitotölkkeihin siemenet. Tässä vaiheessa oli vielä epäselvää, mitä siemeniä istuttaisimme.

Jotta toimintatuokiot mahdollistuivat tuli meidän tehdä esivalmisteluja. Esivalmistelut alkoivat lähimmän lajittelupisteen etsimisellä ja kartoittamisella. Lajittelupiste löytyi sopivan kävelymatkan päästä päiväkodilta ja siellä oli lasi-, metalli-, kartonki-, ja paperijäte pisteet sekä vaatteiden keräyslaatikot. Lajittelupiste sijaitsi kaupan läheisyydessä, joten halusimme yhdistää retkeemme myös panttipullojen ja paristojen palautuksen oikeisiin paikkoihin. Lisäksi otimme etukäteen selvää Päijät-Hämeen jätehuollosta lainattavista ympäristökasvatusmateriaaleista. Hakisimme ne lainaksi viikkoa ennen toiminnallista osuutta. Toimintoja varten meidän tuli kerätä materiaaleja. Otimme lainaan Messi Menninkäisen lajittelurepun, Metsänkeiju-luontopolun ja 13 kappaletta luppeja. Lajitteluleikkiin ja lajittelupisteelle suuntautunutta retkeä varten keräsimme monen viikon ajan erilaisia jätteitä. Lajitteluleikkiin keräsimme energia-, kaatopaikka-, paperi-, ja biojätteitä. Retkeä varten keräsimme lasi-, metalli-, kartonki-, ja paperijätteitä. Lisäksi keräsimme kierrätettäviä vaatteita ja kenkiä, muovipusseja, käytettyjä paristoja ja palautuspulloja. Näitä kaikkia tuli olla yksi jäte jokaista lasta kohden. Istutuspurkeiksi säästimme 15 tyhjää maitotölkkiä. Nimilappuja varten olimme säästäneet kartonkipakkauksia, joista leikkaamme nimilappujen aihiot. Keräsimme myös kierrätyslankoja nimilappujen nyörejä varten. Biopussien taittelua varten keräsimme kasan sanomalehtiä. Kävimme lainaamassa kirjastosta useita lapsille suunnattuja ympäristökasvatus-aiheisia kuvakirjoja, joista päädyimme lukemaan lapsille ”10 askelta maapallon auttamiseksi”.

Toiminnallista osuutta varten halusimme luoda hahmon, joka olisi osa toiminnallista toteutusta. Puheissamme ja ajatuksissamme oli monenlaisia vaihtoehtoja aina pehmoelusta rooliasuihin. Rooliasuihin olisimme pukeutuneet itse. Vieraillessamme Vellamot-esiopetusryhmässä löysimme sattumalta esiopetustiloista käsinuken. Kokeilimme käsinukkea, ja huomasimme sen vangitsevan lapset. Tämän havainnon tehtyämme

olimme vakuuttuneita siitä, että käsinukke olisi toimiva hahmo. Emme kuitenkaan tyytyneet valmiiseen käsinukkeeseen, vaan halusimme käsinukessakin noudattaa kestävästä elämäntavan ajatusmallia. Siksi päädyimme tekemään käsinuken osittain itse. Kiersimme useita kirpputoreja etsien sopivaa aihiota käsinukeksi. Olimme rajanneet hahmon niin, että se olisi Suomen metsistä löytyvä eläin, jotta se tukee ympäristökasvatusta. Sopiva aihio löytyi sattumalta Pelastusarmeijan kirpputorilta Lahdesta. Löydös oli hirvikäsinukke, joka valikoitui meidän toiminnallisen osuuden hahmoksi. Käsinukella ei ollut ostovaiheessa kuin pelkkä pää, joka oli kiinnitetty käden mentävään aukkoon. Käsinukke tarvitsi siis vartalon, jalat ja hännän. Nämä ommeltiin kierrätyskankaista ja vartalo täytettiin kierrätysvanulla. Mietimme pitkään hahmolle sopivaa nimeä. Halusimme nimen liittyvän hahmoon, ja nimeksi muotoutui lopulta Mauri Mahtisarvi, joka viittaa käsinuken sarviin ja eläinhahmoon. (ks. Liite 2.)

Käsinuken avulla asioita voidaan selittää ja havainnollistaa sekä kiinnittää keskeisiin asioihin huomiota. Käsinukke on hyvä apuväline ja auttaa lapsia tietojen ja taitojen hankkimisessa. Se tekee opetuksesta mielekäästä mikä parantaa oppimisen laatua. Käsinukke tukee ja vahvistaa kasvattajan roolia ja saa lapset keskittymään ja kiinnittämään huomion opetettavaan aiheeseen. Käsinukke pedagogisena apuvälineenä saa aikaan spontaanin oppimistapahtuman lasten ehdoilla ja se saa lapset osallistumaan aktiivisesti. Käsinukkea valittaessa tai tehtäessä on tärkeää kiinnittää sen huomiota ulkonäköön. Sen on oltava totuudenmukainen ulkonäöllisesti. Mahdollisuuksien mukaan nukken tulisi olla elävä niin, että lapset unohtavat sen olevan kankaasta tehty. Käsinuken kasvoilla on myös iso merkitys, sillä kasvot antavat nukelle eloa. Eläinnuket puhuttelevat lapsia ja pystyvät vetoamaan lasten tunteisiin. On luontevaa käyttää eläinnukkea, sillä lapset puhuvat niille mielellään ja kommunikaatiosta tulee antoisaa. Ne sopivat erinomaisesti esi- ja alkuopetukseen. Ympäristökasvatukseen eläinkäsinukke sopii erittäin hyvin, koska se voi toimia esimerkiksi oppaana lasten metsäretkillä. (Torén 2000, 24–27.)

7.3 Toiminnallisen osuuden lopullinen suunnitelma

Alustava suunnitelma muotoutui lopulliseksi suunnitelmaksi erilaisten havaintojemme saattamana. Havainnot liittyivät ajankäyttöön, ryhmäkokoon ja tiloihin. Taulukko jakaantuu aamun aloitukseen, ensimmäiseen toimintatuokioon, toiseen toimintatuokioon ja päivän lopetukseen. Lisäksi taulukosta on luettavissa mitä tarvikkeita ja materi-

aaleja kulloinkin käytämme. Taulukko on selkein esitystapa, ja se havainnollistaa hyvin viikon kulkuamme. (ks. Taulukko 2.)

Taulukko 2. Toiminnallisen viikon lopullinen suunnitelma

Päivä	Aamun aloitus	Ensimmäinen toimintatuokio	Toinen toimintatuokio	Päivän lopetus	Tarvikkeet
Maanantai	Mauri-käsinukke, kirjan luku, hirvi, kalenterin läpikäyminen	Nimilappujen teko, narunyörit ja pyöreät kiekot	Lajittelu-leikki (energia-, kaatopaikka-, bio- ja paperijäte)	Kompostiruno	Mauri-käsinukke, kirja, kompostiruno, kartongit, langat, aikakauslehdet, kaiutin, roskat, roska-alustat, kamera
Tiistai	Mauri-käsinukke, kalenterin läpikäyminen, roska-runno	Istutuspurkkien koristelu	Biojätepusien taittelu	Kompostilaulu, kompostiruno	Mauri-käsinukke, roska-runno, maitotölkit, kankaat, sanomalehdet, kaiutin, kamera
Keski- viikko	Kalenterin läpikäyminen, Ralle Roskislaulu, roska-runno	Messi Meninkäinen	Ei toista tuokiota	Ei erillistä lopetusta	Mauri-käsinukke, Messi-materiaali, kaiutin, kamera
Torstai	Mauri-käsinukke, kalenterin läpikäyminen, kompostiruno, roska-runno	Retki lajittelupisteelle	Ei toista tuokiota	Loppusanat ulkona	Mauri-käsinukke-Roskat, muovipussit, kamera
Perjantai	Mauri-käsinukke, kalenterin läpikäyminen	Paprikoiden istutus	Metsäretki, luoppien käyttöä	Loppusanat ulkona	Mauri-käsinukke, multa, sora, veitsi, leikkuulauta, kauha, kelmu, paprikat, kaiutin, kamera

7.4 Raportti toiminnallisesta osuudesta

Vieraillessamme esiopetusryhmässä ennen toiminnallista viikkoa olimme havainnoineet lasten aamupiiriä ja sen runkoa. Havaintojemme pohjalta päädyimme joka päivä valitsemaan lasten joukosta vapaaehtoisin, joka tulee kertomaan kaikille lapsille päivän, päivämäärän, kuukauden, vuoden ja vuodenajan. Lastentarhanopettajan toiveesta kävimme läpi päivän ohjelman kuvakorttien avulla. Nämä toteutuivat jokaisena aamuna. Lisäksi olimme huomanneet, että lasten on tapana ottaa aamupiiriin omat tuolinsa askartelutilasta. Noudatimme tätä käytäntöä myös jokaisessa aamupiirissämme. Olimme tehneet keskenämme työnjaon niin, että vuorottelimme joka päivä käsinuken käyttöä. Toisen käyttäessä käsinukkea toinen teki havaintoja lapsiryhmästä. Etukäteen tehdyn suunnitelman mukaan pidimme aamupiirin lisäksi loppupiirin. Loppupiirin avulla halusimme konkreettisesti osoittaa lapsille milloin meidän pitämämme toiminta päättyy.

Toiminnallinen viikkomme alkoi maanantaina 24.3.2014 kello 8.30 Vellamot-esiopetusryhmässä. Ryhmän yhdestätoista lapsesta vain yhdeksän oli paikalla. Ryhmän lastentarhanopettaja otti meidät aamulla vastaan ja toivotti tervetulleeksi. Lasten vielä leikkiessä ja muutamaa lasta odottaessa käytimme ajan hyödyksi ja valmistelimme askartelutilat. Laitoimme pöydille suojaliinat, aikakausilehdet, sakset, liimapuikot ja tussit. Sivupöydälle laitoimme esille villalangat. Teimme esivalmistelut askarteluhetkeä varten, jotta lapset säästyisivät turhalta odottelulta. Lisäksi tämä edesauttoi meidän työskentelyämme, kun kaikki oli valmisteltu hyvin. Sivupöydälle laitettiin langat, jotta välttyttäisiin ruuhkalta, ja lankojen valitseminen tapahtuisi ohjautusti. Esivalmistelujen jälkeen pyysimme lapset aamupiiriin. Aloitimme aamupiirin kysymällä lapsilta, muistavatko he keitä olemme ja miksi olemme heidän lapsiryhmässään. Lapset muistivat meidät hyvin, ja ottivat meidän positiivisesti vastaan. Tässä vaiheessa aiempi vierailu osoittautui onnistuneeksi ja hyödylliseksi. Aloitimme viikon aiheen käsittelyn lukemalla kirjan ”10 askelta maapallon auttamiseksi”. Lapset kuuntelivat tarkkaavaisesti ja toivat myös omakohtaisia kokemuksia ja näkemyksiä esille kirjan luvun aikana. Olimme etukäteen suunnitelleet, että keskustelu kirjan lukemisen ohessa olisi tavoiteltavaa, ja koimme onnistumisen tunteen, kun lapset alkoivat omaehtoisesti keskustella kirjan aiheesta. Luettuamme kirjan, otimme käyttööme tuunatun käsinuken Mauri Mahtisarven, jonka olimme valmistaneet tätä viikkoa varten. Käsinuken ja kuvakorttien avulla kävimme läpi päivän kulun, kalenterin ja askarteluhet-

ken ohjeistuksen. Käsinukke esitteli oman nimilappunsa, ja sen myötä pyysi myös lapsia tekemään omat nimilaput. Se helpottaisi kaikkien kommunikointia. Askarteluhetkeen ja -tilaan siirryttiin käsinuken ohjauksessa jokainen lapsi vuorollaan.

Nimilappujen askartelu alkoi siten, että jaoimme lapsille kartonkipakkauksesta leikatut kartonginpalat, joihin oli piirretty valmiit ääriiviivat. Ääriviivoja pitkin lapset leikkasivat suorakaiteen muotoiset nimilaput. Lapset huomasivat nopeasti, mistä kartonki on peräisin, sillä pahvin toisella puolella oli heille tuttuja kuvia. Keskustelimme lasten kanssa siitä, kuinka erilaisia pahvijätteitä voi käyttää monella eri tavalla hyödyksi myös kotona. Kun nimilaput oli leikattu, ohjeistimme lapset etsimään pöydällä olevista aikakausilehdistä pahvin taakse sopivia mieluisia kuvia. Kuvat ohjeistettiin leikkaamaan irti ja liimaamaan alkuperäisen kuvapuolen päälle niin, että kartonkipakkauksen tekstit, logot ja kuvat jäivät piiloon. Tämän jälkeen lapset kirjoittivat nimensä nimilapun toiselle puolelle valitsemallaan väritussilla. Kaikki lapset osasivat kirjoittaa nimensä hyvin.

Seuraavaksi lapset valitsivat kaksi mieluista lankaa, joista he nyörittivät parin kanssa nimilapulle kaulanauhan. Langat leikattiin heille valmiiksi, ja lapset menivät viereiseen leikkihuoneeseen nyörittämään ne tilantarpeen vuoksi (ks. Liite 3.) Työnjako meidän kesken oli, että Tiia ohjasi ja auttoi lapsia askartelutiloissa, ja Mari ohjeisti ja auttoi lapsia langan nyörittämisessä leikkihuoneessa. Lastentarhanopettaja antoi hyvää palautetta, kun olimme ottaneet nyörittämisen yhdeksi toiminnalliseksi osa-alueeksi. Hän kertoi, että oli myös itse suunnitellut sen toteuttamista jossakin vaiheessa kevättä. Lapsista huomasin, että nyörittäminen ei ollut heille ennestään tuttua, vaan he tarvitsivat siinä yllättävän paljon aikuisen apua. Olimme ajatelleet etukäteen, että nyörittäminen olisi ollut lapsille tuttua. Lapsien oli haasteellista ymmärtää, että narua nyöritetään sormenpäillä. Suuri osa lapsista yritti nyörittää narua kuin pyörittäisi hyppynarua. Loppujen lopuksi kaikki saivat kaulanauhansa nyöritettyä ja parityöskentely sujui hyvin. Jotta kaulanauhat saatiin kiinnitettyä nimilappuihin, lapset tekivät reiät kartonkiin rei'ittimen avulla. Tämä onnistui hyvin ja lapsista huomasin, että he olivat myös ennen käyttäneet rei'itintä.

Leikkihetkeä varten jaoimme lapset kahteen joukkueeseen askarteluhetken lopussa. Joukkueet muodostuivat pöytäryhmien mukaan, ja ne nimettiin puluiksi ja harakoiksi. Ennen leikin alkua Mari kertasi jätelajit, jotka olivat ensitietojen perusteella lapsille

tutut. Leikki toteutettiin sillä oletuksella, että lapset hallitsevat lajittelun hyvin. Tällä välin Tiia oli leikkihuoneessa valmistelemassa leikkiä, ja levitti leikkiin tarvittavat roskat lattialle. Leikissä Pulut-joukkueen jäsenten tuli etsiä roskakasasta energia- ja paperijätteet ja Harakat-joukkueen jäsenet etsivät kaatopaikka- ja biojätteet. Leikin ideana oli, että olimme etukäteen keränneet ison kasan energia-, kaatopaikka-, bio-, ja paperijätteitä, jotka levitimme lattialle. Niistä lasten tuli osata erotella omalle joukkueelle määritetyt jätteet (ks. liite 4). Tarkoituksena oli havainnoida lasten lajittelu- ja ryhmyytaitoja.

Lapset suoriutuivat leikistä nopeasti, kuitenkin aiheuttamatta minkäänlaista sekasortoa. Lapset suoriutuivat leikissä yksilöinä, eivätkä oikein osanneet hyödyntää joukkueita. Leikin lopputuloksen perusteella teimme havainnon, ettei perusjätteiden lajittelu ole lapsille itsestäänselvyys. Biojätteen ja paperijätteen lajittelu onnistui hyvin, kuten olimme etukäteen ajatelleet. Hankaluuksia tuottivat energia- ja kaatopaikkajätteen erottelu. Puhetasolla lapset ymmärsivät niiden välisen eron, mutta käytännön tasolla energia- ja kaatopaikkajätteen erottaminen tuotti vaikeuksia. Kävimmekin leikin loppuksi lasten kanssa läpi, miten lajittelu oli onnistunut, ja keskustelimme uudelleen jätteiden eroista. Keskustelun pohjalta osallistimme lapsia miettimään uudelleen muuttamia jätteitä ja niiden oikeita sijoituspaikkoja.

Päätimme päivän loppupiiriin, jossa Mauri-käsinukke oli mukana. Käsinuken avulla annoimme lapsille palautetta päivän toiminnasta ja osallistumisesta. Opetimme käsinuken avulla myös kompostirunon, joka käytiin läpi vuoropuheluna. Runo jätettiin suunnitellusti päiväkodin seinälle. Lastentarhanopettaja myös toivoi runon jäävän lapsiryhmään. Olimme etukäteen tavuttaneet runon, jotta lapset pystyvät myös itse sitä lukemaan. Ohjeistimme lapset pukeutumaan, sillä seuraavaksi heillä oli vuorossa aamupäivän ulkoilu. Toimintamme päätteeksi lastentarhanopettaja antoi meille palautetta päivästä. Palaute oli toimintaamme kohtaan positiivista, ja hän kyseenalaisti omaa toimintaansa. Hän myös kysyi toiveitamme hänen osallistumisestansa. Lisäksi hän ehdotti erillistä palautekeskustelua myöhemmin erillisenä ajankohtana.

Tiistai-aamuna 25.3.2014 olimme jälleen päiväkodilla klo 8.30. Mukanamme oli päivän ohjelma ja siihen tarvittavat materiaalit. Paikalle päästyämme selvisi heti, että tänään lapsia on paikalla kahdeksan. Tiedon saatuamme teimme pieniä muutoksia päivän ohjelmaan. Olimme etukäteen suunnitelleet, että lapset jaettaisiin kahteen ryh-

mään askarteluhetken ajaksi. Ryhmät olisivat toimineet jaetusti niin, että toisten koristellessa maitopurkkeja askartelutiloissa olisivat toiset taitelleet biopusseja sanomalehdistä leikkihuoneessa. Päätimme kuitenkin, että toteutamme askarteluhetket yhtenä ryhmänä ryhmän pienen koon vuoksi. Teimme alkuvalmistelut ennen aamupiiriä; suojasimme pöydät suojaliinoilla, levitimme kangasvaihtoehdot sivupöydälle, laitoimme liimat valmiiksi ja jaoimme sakset pöytiin. Aloitimme aamun jälleen aamupiirillä. Kävimme läpi Mauri-käsinuken avulla kalenterin ja kerroimme, mitä olimme suunnitelleet päivän aikana tehtävän. Toimme myös mukamme uuden roska-aiheisen runon, ja luimme sen vuoropuheluna lasten kanssa. Aamupiirin lopuksi esittelimme laminoidut lajittelukuvat lapsille. Keskustelimme kuvista lasten kanssa ja kertosimme maanantaisen lajitteluleikin kautta tutuksi tulleet lajitteluohjeet. Annoimme kuvat lastentarhanopettajalle ja kannustimme häntä kiinnittämään ne lapsiryhmän roska-astioihin. Laminoidut kuvat oli valikoitu lapsiryhmän roska-astioiden mukaan ja ne olivat energia-, kaatopaikka-, paperi- ja biojäte.

Aamupiiristä lapset siirtyivät askartelutilaan ja menivät istumaan omille paikoilleen. Lasten istuuduttua omille paikoilleen jaoimme jokaiselle maitotölkkin ja Mari ohjeisti maitotölkkien koristelun. Maitotölkkeihin oli piirretty valmiiksi ääriviivat, joita pitkin lapset leikkasivat. Maitotölkit koristeltiin kankaasta leikatuilla paloilla. Lapset saivat itse määrittellä, mitä kankaita ja millaisia paloja he haluavat leikata omaan maitotölkkiinsä. Leikkaaminen sujui lapsilta hyvin, ja he käyttivät mielikuvitustaan maitotölkkien koristelussa. Kun maitotölkit saatiin koristeltua, lapset kävivät pesemässä liimatarvikkeet ja laittoivat juuri valmistamansa maitotölkit kuivumaan tyhjälle hyllylle (ks. liite 5). Osalle lapsista odottaminen tuotti vaikeuksia, kun kaikki eivät olleet valmiita yhtä aikaa. Etukäteen olimme sopineet jatkavamme seuraavaan tekemiseen vasta, kun kaikki olivat valmiita. Toimintaa sivusta seurannut lastentarhanopettaja kommentoi odottamisen olevan hyvää harjoitusta koulumaailmaa varten.

Kun kaikki lapset olivat saaneet maitotölkit valmiiksi, siirryimme koko ryhmänä leikkihuoneen puolelle. Jaoimme kaikille lapsille Etelä-Suomen Sanomat -lehden, josta oli tarkoitus taitella biojätepussi. Myös lastentarhanopettaja oli innokas ja halusi oppia miten sanomalehdestä saa taiteltua biojätepussin. Lapset istuivat lattialla avattu sanomalehti edessään. Tässä vaiheessa Tiia seiso i lasten keskellä ja kertoi taitteluohjeita. Mari ja lastentarhanopettaja auttoivat lapsia suoriutumaan taittelusta. Osa lapsista suoriutui hyvin pelkkien ohjeiden perusteella, mutta osa lapsista tarvitsi aikuisilta lisätu-

kea taittelun eri vaiheissa. Lopulta kaikki lapset saivat valmiiksi biojätepussinsa. Taittelun jälkeen pidimme loppupiirin, jossa kuuntelimme ensimmäisen kerran kompostilaulun puhelimesta irtokaiuttimen kautta. Lisäksi kertosimme, mihin biojätepussia voi käyttää ja keskustelimme laulun sisällöstä. Lapset olivat kuunnelleet laulun tarkkaan, ja osasivat kertoa hyvin, mistä laulun sanat kertovat. Ennen lähtöämme ohjeistimme lapset pukeutumaan, koska tiesimme heidän menevän seuraavaksi ulos. Saimme palautetta lastentarhanopettajalta ajankäytöstä. Päivän suunnitelman kuullessaan hän oli ajatellut, että toiminnassa menee paljon enemmän aikaa kuin sitä todellisuudessa meni. Hän oli ajankäyttöön tyytyväinen.

Messi Menninkäinen tuli vierailulle keskiviikkona 26.3.2014. Aamu alkoi aamupiirillä, ja paikalla oli kahdeksan lasta. Mauri-käsinukkea ei tällä kertaa näkynyt aamupiirissä, sillä olimme tarkoituksella jättäneet sen pois. Kävimme kalenterin läpi ilman käsinukkea. Luimme vuoropuheluna roska-runon ja kuuntelimme puhelimesta irtokaiuttimen kautta RalleRoskis-laulun, joka kertoi jätteistä ja niiden lajittelusta. Ennen kapaleen kuuntelua luimme vuoropuheluna roska-runon. Kun aamupiiri oli ohi, ohjasimme lapset viemään tuolinsa paikoilleen ja muodostamaan jonon leikkihuoneen oven taakse. Lastentarhanopettaja odotti lasten kanssa oven takana, kun valmistelimme leikkihuoneen puolella Messi-tuokion ja laitoimme siihen tarvittavat materiaalit esille. Päädyimme ennen päivän alkua tähän ratkaisuun, koska epäilimme Messi-aiheisen materiaalin häiritsevän lasten keskittymistä aamupiirissä. Näin saimme myös Messi-tuokion selvästi erotettua aamupiiristä. Ennen kuin lapset pääsivät leikkihuoneen puolelle, Tiia jakoi heille Messi-materiaaliin kuuluvat hännät. Jokainen lapsi sai oman hännän, jonka satoi lanteilleen. Päästimme lapset leikkihuoneeseen, jossa heitä oli vastassa Mauri-käsinukke ystävänsä Messi Menninkäisen kanssa. Mauri esitteli lapsille Messi Menninkäisen. Messi-materiaaliin kuului Messi Menninkäisen tarinalehtinen, jonka ensimmäisen tarinan luimme Messin vierailun aikana. Tarinaan sisältyi toiminnallisia osioita. Tarkoituksena oli lukea tarina ja osallistaa lapset tarinaa toiminnallisten tuokioiden kautta.

Luimme ensin lyhyen osan tarinasta, jonka jälkeen lapset kulkivat ympäri leikkihuonetta pyyhkien pölyjä hännillään. Tämän jälkeen lapset palasivat omille paikoilleen ja jatkoimme tarinan lukua. Seuraavan toiminnallisen tuokion aikana lasten kanssa keskusteltiin ja kyseltiin leikeistä, jotka ovat aineettomia. Lapset osallistuivat keskusteluun aktiivisesti, ja osasivat kertoa monia aineettomia leikkejä. Päädyimme yhdessä

valitsemaan peili-leikin, jota leikimme kahden erän verran. Leikin jälkeen ohjasimme lapset jälleen istumaan omille paikoilleen, ja jatkoimme tarinan lukemista. Seuraavaksi tarinassa kerrottiin Messin ystävästä, peiposta, joka sisältyi Messi-materiaaliin. Toiminnallinen tuokio sisälsi peipon kierrättämistä jokaisella lapsella. Jokainen lapsista sai myös painaa peipon pyrstöstä, jolloin peippo lauloi. Peippoon tutustumisen jälkeen jatkoimme tarinan lukemista.

Seuraavassa toiminnallisessa hetkessä keskustelimme lasten kanssa siitä, mitä pitää tehdä, jos löytää metsästä roskia. Pohdimme myös, mihin roskat tulee laittaa. Esitimme lapsille kysymyksen: ”Millaisista eväistä ei tule lainkaan roskaa?” Lapset osasivat hienosti antaa esimerkkejä tällaisista eväistä ja selvästi ymmärsivät, mistä on kyse. Jatkoimme jälleen tarinan lukemista. Seuraavassa toiminnallisessa hetkessä lasten tuli löytää leikkihuoneesta roskat, jotka olimme vieneet leikkihuoneen nurkkaan alkuvalmistelujen aikana. Roskat olivat läpinäkyvissä muoviputkiloissa, ja lapset löysivät ne nopeasti. Ohjeistimme tuomaan roskat nojatuolissa istuvan Messin luokse. Tutustuimme lasten kanssa putkiloiden sisältöön. Olimme valinneet putkilot niin, että olimme jättäneet maanantaina käsittelemämme kaatopaikka-, energia- ja biojätteen pois. Paperijätteen olimme valinneet mukaan siksi, että seuraavan päivän toiminnassa käsitelimme jälleen paperijätettä. Muita mukaan ottamiamme jätelajeja olivat metalli-, paperi-, lasi- ja kartonkijäte sekä vaaralliset jätteet ja sähkölaite-jätteet. Nämä valittiin seuraavan päivän pohjustusta varten.

Jätteisiin tutustumisen jälkeen jatkoimme jälleen tarinan lukemista. Seuraavassa toimintatuokiossa hiippailimme hiljaksiin ympäri leikkihuonetta. Muodostimme käsittämme lisäksi kiikarit ja kiikaroimme ympärillemme. Tarinan kerronnan jälkeen oli seuraavan toiminnan aika. Lajittelimme lasten kanssa tässä vaiheessa aikaisemmin löydetyt roskaputkilot. Materiaaliin kuuluivat pienet pahviset roska-astiat, joihin lapset saivat perustellusti lajitella roskaputkilot. Samalla keskustelimme eri jätelajeista. Viimeisen tarinahetken jälkeen oli viimeisen toimintatuokion aika. Siinä esiteltiin pienoisoska-autoja lasten kanssa keskusteltiin roska-autoista ja siitä, minne roska-autot kuljettavat jätteet. Lopuksi lapset saivat vapaasti leikkiä Messi-pehmolelulla, Maurikäsnukekella, pienoisoska-autolla ja peippo-pehmolelulla. Kun lapset olivat saaneet hetken leikkiä, ohjasimme heidät valmistautumaan ulkoiluun.

Torstaiksi olimme suunnitelleet ja valmistelleet retken lähikaupan takapihalla sijaitsevalle jätteidenkeräyspisteelle (ks. liite 6). Ennen retkeä pidimme aamupiirin, jossa luimme vuoropuheluna molemmat runot ja kävimme kalenterin läpi. Torstaina lapsia oli paikalla yhdeksän ja Mauri-käsinukke oli läsnä koko aamupiirin ajan. Mauri-käsinukke kertoi tämänpäiväisestä retkestä, jonka tarkoituksena oli osallistaa lapsia jätteiden lajitteluun ja käydä pienimuotoisesti läpi liikennekasvatusta esimerkiksi kadunylitystilanteissa. Lapset veivät aamupiirin jälkeen tuolinsa pois ja Mari jakoi jokaiselle oman muovikassin. Tällä välin Tiia laitto valmiiksi roskat, jotka oli lajiteltu jätelajeittain. Jätelajeiksi olimme valinneet metalli-, lasi-, paperi- ja kartonkijätteet. Näiden lisäksi jokaiselle lapselle oli paristo ja palautuspullo. Lapset keräsivät jokaisesta jätelajista yhden jätteen omaan muovikassiinsa. Kun jokaisen lapsen jättekassi oli valmis, ohjasimme heidät pukemaan ulkovaatteet ja valmistautumaan retkelle. Retkeä varten muodostimme ulkona tyttö–poika-parijonon, jossa lähdimme kohti lähikaupan lajittelupistettä.

Kävelymatka lajittelupisteelle onnistui hyvin, ja matkalla kävimme läpi liikennesääntöjä. Mauri-käsinukke kulki retkellä mukana ja opasti lapsia lajittelupisteellä. Lajittelupisteellä toimimme Mauri-käsinuken avustuksella ja kävimme jokaisen jäteastian läpi vuorotellen. Osallistimme lapsia niin, että lukutaitoiset lapset saivat lukea äänen jäteastian kyljessä olevat ohjeistukset. Jokaisen jäteastian kohdalla kehotimme lapsia etsimään jättekassistaan kyseisen jätteen ja he saivat itse laittaa ne määriteltyyn jäteastiaan. Jotkin jätteet herättivät lapsissa kysymyksiä. Esimerkiksi metallisia palautustölkkejä aikoivat lapset laittaa metallijätteeseen. Keskustelimme lasten kanssa, että materiaalin puolesta tämä olisi oikein. Kuitenkin tölkin reunassa kulki panttimerkintä ja siihen vedoten kerroimme lapsille, että on järkevämpää palauttaa tölkki roskiin heittämisen sijaan. Lasijätteen lajittelussa hankaluuksia tuotti metalliset korkit ja kannet. Kävimme lasten kanssa läpi minne ne lajitellaan. Osa lapsista keksi nopeasti, että metallikannet kuuluvat eri jäteastiaan kuin lasipurkit. Olimme tietoisesti jättäneet metallikannet lasipurkkeihin, koska halusimme käydä tämän läpi lasten kanssa. Kävimme läpi kaikki jäteastiat ja lopuksi jättekassin pohjalle jäi palautuspullo ja paristo.

Lajittelupisteeltä siirryimme kaupan sisätiloihin, josta löytyi pariston keräyspiste ja pullojen palautuspiste. Jokainen lapsi sai vuorollaan laittaa pariston keräyspisteeseen ja palauttaa pullon palautusautomaattiin. Tyhjät jätepussit lapset laittoivat energiajäteastiaan, joka oli palautusautomaatin edessä. Lapset istuutuivat penkeille ja Mauri-

käsinukke kyseli lapsilta mitä palautusautomaatin antamalla kuitilla tulee tehdä. Lasten mielestä kaupasta tuli ostaa sillä jotakin. Mauri-käsinukke lähtikin kauppaan ja Mari ja lastentarhanopettaja jäivät odottamaan lasten kanssa kassojen toiselle puolen. Tiian ja Mauri-käsinuken ollessa ostoksilla, kertoi lastentarhanopettaja Marille uudesta Lahden kaupungin säädöksestä koskien makean syömistä päiväkodissa. Säädös oli tullut voimaan oletettavasti vuoden 2014 alusta. Lastentarhanopettaja oli tehnyt itsenäisesti päätöksen, että tällä kertaa herkkujen ostaminen on pedagogisesti perusteltua, kun se on esimerkillinen seuraus palautuspullojen palauttamisesta. Tiian ja Mauri-käsinuken saapuessa kaupasta lapset olivat innoissaan nähdessään Mauri-käsinuken ostaneen Miina ja Manu-keksejä. Aloitimme matkan kohti päiväkotia. Päiväkodin pihalla pidimme loppupiirin, jossa kiitimme lapsia hyvästä osallistumisesta.

Toiminnallisen osuuden viimeinen toteutuspäivä oli perjantai 28.3.2014, jolloin lapsia oli paikalla seitsemän. Olimme jo tiistaine kertoneet lapsille, että perjantaina tulemme istuttamaan lasten koristelemiini maitotölkkeihin siemeniä. Lapset arvuuttelivat vuorotellen mitä tulemme istuttamaan. Ennen istuttamista pidimme lapsille aamupiirin, jossa Mauri-käsinuken avulla kävimme jälleen kalenterin läpi. Lisäksi aamupiirissä kerroimme mitä tulemme istuttamaan, sekä retkestämme metsään. Sen jälkeen ohjeistimme lapset siirtymään omille paikoilleen. Heti aamulla olimme valmistelleet pöydät valmiiksi istutusta varten, eli olimme suojanneet pöydät suojaliinoilla, laittaneet esille mullan, soran, leikkuulaudan ja veitsen sekä kelmun. Lasten istuuduttua omille paikoilleen jaoimme heille omat maitotölkkinsä. Vuorotellen lapset tulivat täyttämään purkit soralle ja mullalla.

Tämän jälkeen halkaisimme lasten nähden punaisen ja keltaisen paprikan, ja näytimme kuinka paprikan sisältä löytyy siemeniä. Lapset seurasivat tarkkaan. Jaoimme jokaiselle lapselle runsaan määrän siemeniä, ja ohjeistimme heidät istuttamaan ne mullaan. Painotimme lapsille, ettei siemeniä saa painaa liian syvälle tai istuttaa liian lähelle, sillä nämä haittaisivat siemenen itämistä. Lapset toimivat hyvin ohjeiden mukaan, ja istuttivat siemenet huolellisesti. Istuttamisen jälkeen kysyimme lapsilta, mitä siemenet tarvitsevat itääkseen. Lapset osasivat vastata siemenen tarvitsevan vetä, ja he kastelivat mullan sumutepullolla. Kun sumutepullo oli kiertänyt, leikkasimme vielä jokaiselle palan kelmua, jolla maitotölkit suojattiin. Tämän teimme siksi, että kosteus säilyisi tasaisena. Jotta itäneet taimet eivät homehtuisi, teimme kelmuun vielä

reikiä. Siirsimme maitotölkit ikkunalaudalle, ja ohjeistimme lapset käsien pesulle ja pukemaan metsäretkelle sopivat vaatteet.

Olimme edeltävänä päivänä käyneet kartoittamassa paikan, jonne suuntaamme metsässä. Reitin varrella on yksi kadun ylitys, ja sen myötä osallistimme lapsia liikennekasvatukseen. Kysyimme lapsilta, milloin ja miten voimme ylittää tien turvallisesti. Halusimme viedä lapset uuteen paikkaan. Valitsemastamme paikasta löytyi isoista kivistä muodostunut kivikasa, jonka ajattelimme olevan hyvä innoittaja leikkeihin. Valitsemamme paikka lasten leikkiympäristönä oli mielestämme ihanteellinen. Ulkovaatteita pukiessamme lastentarhanopettaja kertoi edellisellä viikolla lasten tehneen havainnon kyykäärmeestä. Lastentarhanopettaja ei itse ollut nähnyt käärmettä, mutta lähti metsään nyt varauksella. Kävelimme kohti valitsemaamme paikkaa. Perille päästyämme lastentarhanopettaja huomasi kivikasan. Hän kävi tarkastamassa, näkyykö kivikasassa tai sen läheisyydessä käärmeitä. Lopulta hän tuli siihen tulokseen, että rajaamme kivikasan kokonaan pois lasten ulottuvilta. Olimme kuitenkin suunnitelleet ohjattua toimintaa metsään ja meille oli mukana jokaiselle lapselle oma luuppi. Ensin levitimme maastoon valkoisen pyyheliinan, johon lasten tuli etsiä metsästä heitä kiinnostava asia. Lapset etsivät ja toivat ne pyyhkeen päälle. Kävimme niitä yhdessä läpi ja lapset tutustuivat niihin myös luoppien avulla.

Lapset innostuivat luupeista ja kiersivät luoppien kanssa metsässä tarkastellen erilaisia kohteita, kuten puun runkoja, lehtiä, heiniä ja havuja. Kun lapset olivat kierrelleet luoppien kanssa tovin metsässä, kerroimme siirtyvämmekin metsässä toiseen paikkaan. Tämän päätöksen teimme lastentarhanopettajan pyynnöstä. Onneksi lähietäisyydeltä löytyi pieni kukkula, jonne lapset innoissaan kiipesivät. Lapset saivat liikkua vapaasti ja leikkiä kukkulan luona. Matkamme takaisin päiväkodille kulki samaa reittiä. Lapset olivat viihtyneet metsässä ja heitä harmitti lähteä takaisin päiväkodille. Saavuttuamme päiväkodin pihalle pidimme loppupiirin, jossa kiitimme lapsia kuluneesta viikosta ja kyselimme heidän oppimiskokemuksiaan. Parhaiten lasten mieleen oli jäänyt istutus ja kaupassa käynti. Lapset vakuuttelivat kovasti oppineensa paljon uutta ja toivoivat meidän tulevan uudelleen. Lapset siirtyivät kaikkien esikouluikäisten yhteiseen päiväpiiriin ja me pidimme lyhyen palautekeskustelun lastentarhanopettajan kanssa erillisessä tilassa.

Kysyimme, ovatko he halukkaita työstämään myöhemmin aihetta niiden lasten kanssa, jotka ovat olleet poissa viikon aikana. Halusimme helpottaa lastentarhanopettajan työtä ja jättää meille tarpeettomat toiminnallista viikkoa varten kerätyt kierrätysmateriaalit lapsiryhmään. Lastentarhanopettaja oli mielissään tästä ajatuksesta. Hän aikoi tehdä kesken jääneet tai kokonaan tekemättömät kädentyöt seuraavalla viikolla poissaolleiden kanssa. Tarkalleen ottaen jätimme lapsiryhmään multaa, soraa, paprikan siemeniä, kankaita ja lankoja. Materiaaleja jätimme niin reilusti, että ne riittävät myös myöhempiin askarteluihin tai vaihtoehtoisesti muiden lapsiryhmien käytettäväksi.

8 OHEISMATERIAALIN SUUNNITTELU JA PROSESSIKUVAUS

Opinnäytetyön prosessin alusta alkaen tavoitteenamme on ollut tehdä toiminnallisen osuuden lisäksi konkreettinen tuotos, joka liittyy vahvasti ympäristökasvatukseen ja toiminnallisen osuuden sisältöön. Tämän konkreettisen tuotoksen lopullinen muoto oli alussa vielä avoin, mutta prosessin aikana ajatuksemme sisällyttää materiaali pake-
tinomaiseen muotoon vahvistui. Koska havaitsimme, että toiminnallinen osuutemme tulee tarvitsemaan paljon oheismateriaalia, on luonnollista päätyä paketinomaiseen ratkaisuun. Tällöin kaikki materiaali on mahdollista sisällyttää samaan kokonaisuuteen ja ulkomuoto antaa uskottavan ja laadukkaan vaikutelman. Ulkomuoto myös tukee konkreettisen tuotoksen antamaa vaikutelmaa kokonaisuudesta. Yksittäin annettuina materiaalit jäisivät hajanaisemmaksi, eivätkä muodostaisi kokonaisuutta. Myös konkreettisen tuotoksen työstämisessä halusimme noudattaa kestävän kehityksen-
ajattelumallia ja käyttää kierrätysmateriaaleja mahdollisuuksien mukaan.

Suunnittelemme keräävämmekokkreettiseen tuotokseen, eli ympäristökasvatuspakettiin mahdollisimman paljon materiaalia tulevasta toiminnallisesta toteutuksesta. Lisäksi olemme avoimia myös muille ympäristökasvatusmateriaaleille, jotka ovat oman toiminnallisen toteutuksen ulkopuolelta. Huomioimme prosessin aikana jatko-
työstämismahdollisuudet ja uskomme, että päiväkodin työntekijöiden on helpompi palata ympäristökasvatusaiheen pariin ympäristökasvatuspaketin avulla. Haluamme helpottaa näin heidän työtään, ja tarjota valmiit lähtökohdat ympäristökasvatuksen työstämiseen varhaiskasvatuksessa. Oheismateriaalin työstäminen vastaa tavoitteeseemme prosessin jatkuvuudesta Jalkarannan päiväkodissa ja antaa mahdollisuuden toiminnallisen viikon toteuttamiseen muissakin lapsiryhmissä.

8.1 Oheismateriaalin työstäminen

Oheismateriaalin työstäminen ympäristökasvatus-paketin muotoon alkoi samanaikaisesti toiminnallisen viikon suunnittelun kanssa. Näitä kahta prosessia kehitelimme samanaikaisesti, jotta varmistuimme niiden yhteneväisyydestä. Ympäristökasvatuspaketin työstäminen alkoi konkreettisesti, kun kävimme ostamassa Liikennemerkkipelin käytettynä eräältä naiselta. Liikennemerkkipelin myötä halusimme tuoda ympäristökasvatukseen osan liikennekasvatusta, koska koemme niiden liittyvän tiiviisti toisiinsa. Liikenne on suuri osa ympäristöämme, ja liikennekasvatus on ajankohtainen esikoululaisille. Toiminnallisen viikon aikana liikennekasvatus jäi vähälle, mutta pyrimme huomioimaan sen aina mahdollisuuksien mukaan.

Ympäristökasvatuspaketin konkreettinen kartonkilaatikko löytyi sattumalta roskalavalta. Laatikko oli mielestämme sopiva tarkoitukseen, sillä se oli tarpeeksi suuri ja siinä oli valmis kantokahva. Huomioimme, että kaiken oheismateriaalin oli mahdollista laittokoon vaivattomasti. Kehitettävää laatikossa oli sen ulkokuori, joka ei täysin vastannut odotuksiamme (ks. liite 7.) Päädyimme päällystämään laatikon liisteröimällä sanomalehtiä sen ulkopuolelle. Tämä toimintamalli vastasi tavoitteeseemme käyttää kierrätysmateriaaleja. (ks. Liite 8.)

8.2 Lopputulos

Toiminnallisen viikon päätyttyä konkretisoimme suunnittelemamme toiminnallisen ympäristökasvatus-paketin. Sisältö koostuu pitämästämme toiminnallisen viikon kuvauksesta, jonka lisäksi olemme keränneet ympäristökasvatus-pakettiin joitakin viikon aikana käytettyjä materiaaleja. Näitä toiminnallisen viikon toteutukseen käyttämiämme materiaaleja ovat tavutetut runot ja käyttämiemme laulujen sanat. Lisäksi laulun sanojen yhteydessä ovat ohjeet siitä, mistä laulut ovat ilmaiseksi kuunneltavissa. Päädyimme kasaamaan sekä runot että laulujen sanat erilliseen kansioon, jonne laitoimme myös biojätepussin taitteluohjeet kuvallisena. Näiden toiminnallisen viikon toteutukseen käytettyjen materiaalien lisäksi liitimme kansioon kirjaluettelon lapsille suunnatuista ympäristökasvatus-aiheisista satukirjoista sekä listan internet-sivuista, joista löytyy lisää materiaalia ympäristökasvatus-aiheen työstämiseksi. Sekä kirjaluettelo että lista internet-sivuista ovat yhden A4-sivun pituisia.

Jatkotyöstämistä varten kansiossa on värityskuvia ja kierrätysvisa, jotka liittyvät aiheeseen. Esittelemme kansiossa myös Päijät-Hämeen Jätehuollon tarjoamat ilmaiseksi lainattava ympäristökasvatus-materiaalit varhaiskasvatukselle. Esittelemiämme materiaaleja ovat Messi Menninkäisen lajittelureppu, Metsänkeijun luontopolku, Lasten Vesijärvi-salkku ja Ötökkäpaketti. Tulostimme myös valmiiksi Päijät-Hämeen Jätehuollon internetsivuilta Messi Menninkäisen tarinat -lehtisen, joka sisältää useita kertomuksia Messi Menninkäisestä. Käytimme lehtisen ensimmäistä tarinaa toiminnallisen viikon aikana, ja muut tarinat ovat jatkumoa sille. Liitimme Messi Menninkäisen tarinat -lehtisen ympäristökasvatuspakettiin siinä toivossa, että sen myötä aiheen työstämistä jatkettaisiin lapsiryhmässä. Päädyimme lisäämään pakettiin myös Jätteiden lajitteluohjeet -oppaan, joka on Päijät-Hämeen Jätehuolto Oy:n julkaisu vuodelta 2013. Se sisältää ajankohtaista tietoa jätteiden lajittelusta.

Ympäristökasvatuspakettiin kansion lisäksi laitoimme toiminnallisen viikon aikana käyttämämme Mauri-käsinuken. Halusimme jättää Mauri-käsinuken lapsiryhmään muistuttamaan lapsia vierailustamme ja ympäristöstä huolehtimisesta. Laitoimme pakettiin myös lajitteluleikin laminoidut roskakorit ja liikennemerkipelin. Tulostimme ja laminoimme heti käyttövalmiit lajittelukuvat ja laitoimme ne myös ympäristökasvatus-pakettiin. Tämän kaiken edellä mainitun sisällytimme aiemmassa prosessin vaiheessa kuvailemaamme roskalavalta löydettyyn kartonkilaatikkoon, jonka olimme koristelleet liisteröimällä sanomalehtiä sen ulkopinnalle. Paketin sisäpuolelle laitoimme saatesanat, joista selviää paketin alkuperä, käyttötarkoitus ja tavoitteet. Saatesanojen lopuksi laitoimme omat nimemme, jotta kaikki tietävät kenen tekemä ympäristökasvatus-paketti on. Laadimme paketin sisällä olevaan kansioon sisällysluettelon. Sisällysluettelon avulla paketin lainaajat pystyvät paremmin seuraamaan mitä paketin tulee sisältää ja mitkä asiat ovat mahdollisesti toisten päiväkotiryhmien käytössä. Sisällysluettelo muodostaa ympäristökasvatus-paketista yhteenvedon. Paketti antaa käyttäjälle hyvät lähtökohdat ympäristökasvatuksen toiminnalliseen toteutukseen ja jatkotyöstämiseen lapsiryhmässä. (ks. liite 9.)

Kävimme viemässä ympäristökasvatus-paketin Vellamot-esiopetusryhmään perjantaina 4.4.2014. Tekemämme vierailun ajankohta ei ollut ennalta sovittu ja tarkoituksenamme oli samalla tarkkailla toiminnallisen viikon vaikuttavuutta. Saavuttuamme päiväkodille oli lapsiryhmän ovi suljettu. Koputimme oveen ja lastentarhanopettaja avasi oven meille. Sekä lastentarhanopettaja että lapset olivat yllättyneitä nähdessään

meidät oven takana. Annoimme paketin oven raosta lastentarhanopettajalle, emmekä päässeet käymään lapsiryhmän tiloissa tarkkaillaksemme vaikuttavuutta. Lastentarhanopettaja kuitenkin kysyi, haluammeko pitää juuri alkavan aamupiirin ja esitellä tuomamme paketin lapsille. Teimme yhdessä harkitun päätöksen, että emme jää pitämään aamupiiriä, vaan halusimme jättää paketin esittelyn lastentarhanopettajalle. Samalla vastuu jatkokyöstämisestä siirtyi lastentarhanopettajalle.

9 PROSESSIN ARVIOINTI

Koko opinnäytetyöprosessin ajan arvioimme itse omaa toimintaamme ja keräsimme muilta palautetta toiminnastamme. Menetelmämme oman toimintamme arviointiin olivat havainnointi, reflektointi ja vaikuttavuuden seuraaminen. Sen lisäksi että teimme yksilöllistä reflektointia koko prosessin ajan, käsitelimme asioita joka päivä yhdessä. Palautteen antajina toimivat Vellamot-esiopetusryhmän lapset sekä lastentarhanopettaja Jenni Kautto. Saimme suullista palautetta koko toiminnallisen osuuden ajan sekä lapsilta että lastentarhanopettajalta ja pidimme loppupalauttekeskustelun toiminnallisen viikon loppuksi. Lisäksi laitoimme jälkikäteen sähköpostia lastentarhanopettajalle ja tiedustelimme palautetta toimittamastamme oheismateriaalista. Tämän lisäksi kysyimme toiminnallisen viikon vaikuttavuudesta lasten arjessa.

Loppupalauttekeskustelussa saimme hyvää ja rakentavaa palautetta. Kokonaisuudessaan lastentarhanopettaja näki, että olemme nähneet paljon vaivaa viikon toiminnan suunnitteluun ja toteutukseen. Toimintamme oli hänen mielestään monipuolista ja se sujui hyvin. Materiaalien runsaus sai myös kiitosta ja lastentarhanopettaja ihmetteli, mistä olemme saaneet kaiken materiaalin. Hän myös oli kiitollinen, kun jätimme ylijääneet materiaalit päiväkodin käyttöön. Lastentarhanopettaja kuvaili pitämäämme viikkoa intensiiviseksi ja uskoi sen jäävän elämään lapsiryhmän arkeen. Rakentavana palautteena lastentarhanopettaja nosti esille tekemämme metsäretken. Olimme keskiviikkona maininneet lapsille, että metsäretkellä vastaantulevat roskat pitää kerätä ja toimittaa roska-astioihin. Emme kuitenkaan toimineet näin tekemällämme metsäretkellä ja lastentarhanopettaja näki ristiriidan puheiden ja tekojen välillä. Alun perin olimme suunnitelleet keräävämmme metsäretkellä roskia lasten kanssa. Asiaa pidemmin pohdittuamme tulimme kuitenkin siihen tulokseen, että se vaatisi paljon lisäjärjestelyjä. Jokaiselle lapselle olisi pitänyt hankkia suojakäsineet ja heidän kanssaan olisi pitänyt käydä läpi vaarallisia roskia ja niiden keräämistä. Lisäksi emme halunneet saada aikaan risti-

riitaa kotikasvatuksen kanssa, sillä uskoimme, että jokaiselle lapselle on kotona opetettu olemaan koskematta likaisiin roskiin. Halusimme myös rauhoittaa perjantain metsäretken vapaalle leikille. Koko viikko oli kuitenkin ollut ohjattua toimintaa. Lastentarhanopettaja ymmärsi näkemyksemme ja piti hyvänä, että olimme pohtineet asiaa.

Lastentarhanopettaja pysyi tietoisesti sivussa koko viikon ajan toiminnasta meidän läsnä ollessamme. Hän kertoi tehneen tämän päätöksen tietoisesti sen pohjalta, että olemme ammattiin valmistumassa tämän vuoden aikana. Hän koki, että meidän tulisi olla täysin valmiita ohjaamaan itsenäisesti lapsiryhmää. Lisäksi hän kertoi saaneensa itse ainutlaatuisen tilaisuuden seurata lapsiryhmää ja havainnoida lapsia. Tämä ei hänen kertomansa mukaan ole muuten mahdollista, koska työskentelee pääosin itsenäisesti lapsiryhmässä. Hän oli tyytyväinen ohjauksemme tasoon, mutta toi esille, että olisimme voineet olla tiukempia lapsiryhmän pojille. Meidän mielestämme pojat käyttäytyivät ohjauksemme mukaisesti, emmekä kokeneet käytöksen olevan millään tavalla häiritsevää ketään kohtaan. Kyseisen palautteen olisimme toivoneet saavamme heti alkuvuikosta, jolloin olisimme voineet vastata siihen lastentarhanopettajan pyynnön mukaisesti.

Tekemiemme havaintojen pohjalta lastentarhanopettaja ei aloittanut jatkotyöstämistä toiminnallisen viikon aikana. Tiistaina antamamme lajittelukuvat eivät meidän aikamme päätyneet roska-astioihin. Epäselväksi meille jäi myös, saivatko poissaolijat istuttaa paprikat myöhemmin, kuten lastentarhanopettaja meille lupasi. Lähettämässämme sähköpostissa tiedustelimme myös, onko lasten puheissa ollut esillä toiminnallisen viikon ohjelma. Lastentarhanopettaja kertoi lasten puhuneen erityisesti Mauri Mahtisarvesta ja metsäretkestä. Lapset olivat esittäneet lastentarhanopettajalle toiveen, että haluaisivat vielä kevään aikana päästä leikkimään kivikkopaikkaan metsässä. Kivikkopaikka jäi selvästi lasten mieleen, koska he eivät sinne päässeet leikkimään kyytelon vuoksi. Lastentarhanopettaja kertoi lajitteluasioiden olevan lapsille hyvin hallinnassa. Lajitteleminen on kuitenkin noussut useasti esille arjessa.

Ympäristökasvatuspaketin arvioinnin saimme sähköpostilla. Lastentarhanopettaja piti pakettia käyttökelpoisena ja hyödyllisenä. Hän oli käynyt yhdessä lasten kanssa pakettia läpi, ja lapset olivat kovasti ihmetelleet, kun Mauri Mahtisarvi oli paketissa. Väri-tyksuvat ja tietovisan lastentarhanopettaja nimesi olleen lapsille mieleen. Kokonai-

suudessaan lastentarhanopettaja piti hyvänä, että paketissa on paljon hyviä tietolähteitä myös aikuisille. Meille jäi tunne, ettei lastentarhanopettaja oikein ymmärtänyt paketin olevan pääsääntöisesti aikuisten työkalu eikä niinkään lasten leikin kohde. Olimme tyytyväisiä saamastamme palautteesta sähköpostin välityksellä ja koimme sen tukevan loppupalautekeskustelua.

Koimme, että toiminnallinen viikko oli kokonaisuudessaan onnistunut ja sujuva. Se toteutui pitkälti lopullisen suunnitelman mukaan. Muutamia muutoksia teimme tilanteiden muuttuessa. Lisäksi meille oli jokaiselle päivällä varasuunnitelma, jos alkupe-
räinen toiminta olisi jostain syystä ollut mahdoton toteuttaa. Varasuunnitelmana meillä oli erilaisia roska-aiheisia värityskuvia, leikkejä ja PHJ:lta lainattu Metsänkeijun luontopolku -materiaali. Olimme tyytyväisiä viikon vaikuttavuuteen ja siihen, että lastentarhanopettaja oli heti tutustunut ympäristökasvatuspakettiin sen saatuaan. Toiveissa on, että paketin materiaali tulee käyttöön Jalkarannan päiväkodissa. Lisäksi toivomme päiväkodin työntekijöiltä aktiivisuutta, että tavoitteemme konkreettisen tuotoksen käyttämisestä myös muissa Lahden päiväkodeissa toteutuu.

Toiminnallisen viikon aikana saimme luotua lapsiryhmään uusia toimintamalleja ja menetelmiä koskien esimerkiksi lajittelua. Vaikka olimme saaneet etukäteen sen tiedon, että lapset osaavat lajitella hyvin, saimme nähdä viikon aikana luoneemme uuden toimintamallin lajitteluun. Tekemämme erilaiset vierailut ennen toiminnallista osuutta ja sen jälkeen tukivat lasten havainnointia ja täytimme havainnointiin liittyvät tavoitteemme. Palautetta saimme hyvin koko prosessin ajan ja saimme aikaan konkreettisen tuotoksen, jota pidämme tärkeänä osana toiminnallisen viikon jatkumoa. Vastasimme saamaamme palautteeseen. Tämän myötä nousi esille tarkkaan harkitut valinnat ja päätökset niin toiminnasta kuin materiaaleista. Lasten omaehtoinen aiheen esilletuominen viikon jälkeen on osoitus siitä, että saimme lasten mielenkiinnon ja kiinnostuksen heräämään kestävästä kehitystä kohtaan. Tämän seurauksena lasten aktiivinen vaikuttaminen omiin ja lähipiiriin ympäristöasioihin vahvistuu. Lasten osallisuutta tuki järjestämämme toiminnallinen viikko, ja koimme järjestämämme toiminnan kautta vastaavamme jatkuvasti kysymykseen ”Miksi lajittelemme?”. Ulkoilun merkitys tuli esille lajitteluretken metsäretken myötä. Pääsimme jälleen tavoitteeseen, kun lapset halusivat tehdä uuden metsäretken.

10 POHDINTA

Opinnäytetyöprosessimme toteutui kevään 2014 aikana. Aikataulu muotoutui odotettua tiiviimmäksi, koska kohdallamme erilaiset ennalta sovitut päivämäärät nopeuttivat opinnäytetyöprosessia. Tähtäsimme aina seuraavaan päivämäärään, jolloin tietyn osuuden tai asian piti olla valmista. Onneksemme pystyimme täyttämään tavoitteet aikataulullisesti. Myös ohjaava opettajamme loi meihin uskoa saada prosessi loppuun kevään aikana. Emme kuitenkaan kokeneet tehneemme työtä hätiköiden, vaan mielestämme olemme onnistuneet kasaamaan työhön kaiken suunnitellun. Olemme kirjoittaneet kaiken opinnäytetyön sisällön yhdessä, emmekä ole jakaneet erillisiä osioita keskenämme. Tämän seurauksena olemme käyttäneet kaiken yhteisen vapaa-aikamme prosessin edistämiseen. Opinnäytetyön työstäminen on ollut tiivis, antoisa ja työn täyten ajanjakso. Väljempi aikataulu olisi mahdollistanut toiminnallisen viikon ja tekemämme oheismateriaalin vaikuttavuuden seuraamista pidemmän ajanjakson ajan. Näin olisimme saaneet laajempia tuloksia niiden vaikuttavuudesta ja käyttöasteesta.

Yksi aikataulun muodostumiseen vaikuttava tekijä oli Jalkarannan päiväkodin esittävä toivomus siitä, että prosessi olisi valmis ennen kesää. Olimme itse myös pohtineet prosessin alussa samaa asiaa, sillä päiväkodin toiminta muuttuu kesäajaksi hyvin paljon. Lisäksi meille ohjattu lapsiryhmä oli esiopetusryhmä, jonka lapsia ei enää syksyllä olisi ollut päiväkodissa.

Työmme vahvuuksina pidämme vähäistä internet-lähteiden käyttöä. Kirjalähteitä löytyi aiheesta runsaasti, mutta suuri osa niistä oli vanhoja. Pyrimme käyttämään mahdollisuuksien mukaan tuoreimpia lähteitä. Joissain tapauksissa jouduimme turvautumaan vanhempaan lähdemateriaaliin, koska uusia ei ollut saatavissa. Vanhempaan lähdemateriaaliin suhtauduimme kuitenkin kriittisesti ja pohdimme aina viimeiseen asti sen käyttökelpoisuutta.

Yhteydenpito Jalkarannan päiväkotiin sähköpostilla tuntui aluksi nopealta ja toimivalta ratkaisulta. Jossakin kohtaa opinnäytetyöprosessia totesimme, että sähköpostitse tapahtuva yhteydenpito oli hidasta päiväkodin puolelta. Muutaman kerran jouduimme laittamaan Vellamot-esiopetusryhmään tekstiviestin, jossa pyysimme heitä lukemaan lähettämämme sähköpostin odotettuamme vastausta jo useamman päivän. Emme kuitenkaan löytäneet vaihtoehtoista tapaa yhteydenpitoon. Tilaajatahon puolelta yhtey-

denpidon ongelma tiedostettiin, ja he kovasti pyytelivät anteeksi vastaamisen hitautta. Vastaamisen hitaus ei olisi ollut niin merkittävässä osassa, jos opinnäytetyöprosessille olisi varattu pidempi ajanjakso.

Koko prosessi onnistui odotetusti ja ylitimme itsemme moninkertaisesti. Ammatillisen kasvun näkökulmasta kokemuksemme päiväkodista ja eri lapsiryhmistä lisääntyi. Saimme uutta varmuutta toimia lasten kanssa. Tätä varmuutta lisäsi toimintamme vieraan lapsiryhmän kanssa vieraassa ympäristössä, mikä toi uudenlaisia haasteita. Teoriaan perehtyessämme saimme ammatillista näkökulmaa varhaiskasvatukseen ja ympäristökasvatukseen. Tämän prosessin ajan tietomme varhaiskasvatuksesta ja ympäristökasvatuksesta syventyi kaikissa osa-alueissa.

Jatkokehitysmahdollisuuksista olemme keskustelleet koko prosessin ajan. Yhdeksi tutkimuskohteeksi olemme miettineet oheismateriaalin hyödyntämistä muissa Jalkarannan päiväkodin lapsiryhmissä. Ideaalissa tilanteessa oheismateriaali olisi kiertänyt kaikissa Jalkarannan päiväkodin lapsiryhmissä ja sen työntekijät olisivat toteuttaneet meidän toiminnallisen viikon rungosta edes joitakin osa-alueita huomioiden lasten ikä- ja kehitystaso. Tästä seuraava jatkokehityksen mahdollisuus olisi viedä oheismateriaali johonkin toiseen päiväkotiin. Tämä vaatisi kuitenkin Jalkarannan päiväkodin henkilökunnalta resursseja oheismateriaalista tiedottamiseen ja sen levitykseen.

Toivomme että tekemästämme työstä on apua niin sosiaali-alan opiskelijoille kuin ammattilaisillekin. Kattavan, opettavan ja työn täyteen prosessin haluamme lopettaa meille tutuksi tulleeseen komposti-runoon:

”Maailma silloin hyvin voi, kun jätteet lajittelee ja kompostoi

siitä syntyy hyvää multaa, kukkapenkille kuin kultaa

antaa kunnon kasvuvoimaa, kasvuvauhti onkin roimaa.”

LÄHTEET

- Eskel, P. & Marttila, M. 2013. Osallisuuden kokemus osana yhteisöllisyyttä. Teoksessa: Marjanen, P., Marttila, M. & Varsa, M. (toim.) Pienten piirissä. Yhteisöllisyyden merkitys lasten hyvinvoinnille. Jyväskylä: PS-kustannus, s. 75–92.
- Haarala, H. & Koivisto, M. 2001. Sikurimetsän sankarit. Lahden kaupungin valvonta- ja ympäristökeskuksen ja ympäristökoulu Ekoteon julkaisu. Lahti: Lahden kaupungin valvonta- ja ympäristökeskus.
- Heikkilä, M., Välimäki, A.-L. & Ihalainen, S.-L. 2007. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Helsinki: Stakes.
- Helenius, A. & Lummelahti, L. 2013. Leikin käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15., uudistettu painos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Jalkarannan päiväkoti. Lahden kaupungin internetsivut. Saatavissa: <http://www.lahti.fi/www/cms.nsf/pages/19DED95CDF888D09C2256EB60041DE3D?Opendocument> [viitattu 11.2.2014].
- Järvinen, M., Laine, A. & Hellman-Suominen, K. 2009. Varhaiskasvatusta ammattitaidolla. 1. painos. Helsinki: Kirjapaja.
- Jätteiden lajitteluohjeet -opas. 2013. Päijät-Hämeen Jätehuolto Oy:n julkaisu.
- Karling, M., Ojanen, T., Sivén, T., Vihunen, R. & Vilén, M. 2013. Lapsen aika. 12-15. painos. Helsinki: Sanoma Pro.
- Koivunen, P.-L. 2009. Hyvä päivähoito – työkaluja sujuvaan arkeen. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Korhonen, R. 2006. Varhainen tuki lapsen kasvu- ja oppimisprosessissa. Teoksessa: Häkkä, A., Kuokkanen, H. & Virolainen, A. (toim.) Lapsen parhaaksi. Lähihoitaja varhaiskasvattajana. 1. painos. Helsinki: Edita, s. 179–212.

Kuokkanen, H. 2006. Kasvatus ja varhaiskasvatus. Teoksessa: Häkkä, A., Kuokkanen, H. & Virolainen, A. (toim.) Lapsen parhaaksi. Lähihoitaja varhaiskasvattajana. 1. painos. Helsinki: Edita, s. 9–62.

Lahden kaupunki. 2014. Ympäristöpolitiikka. Lahden kaupungin internetsivut. Saatavissa: <http://www.lahti.fi/www/cms.nsf/pages/4830B82F5DF8B4CBC2256F8D00247AF7> [viitattu: 8.4.2014].

Loukola, M.-L. 2007. Kestävän elämäntavan oppiminen. Kestävä kehitys opetukseen, arkikäytäntöihin ja toimintakulttuuriin. Helsinki: Opetushallitus.

Luomi, A., Paananen, J., Viberg, K. & Virta, L. 2010. Keke päiväkodissa – kestävän kehityksen opas. Helsinki: Kierrätyskeskus.

Martikainen, E. 2008. Lasten orientoituminen luonnon ympäristöön. Teoksessa: Heleinius, A. & Korhonen, R. (toim.) Pedagogiikan palikat. Johdatus varhaiskasvatukseen ja -kehitykseen. 1. painos. Helsinki: WSOY oppimateriaalit, s. 155–164.

Messi Menninkäinen. PHJ. Päijät-Hämeen Jätehuolto Oy:n internetsivut. Lahti: Päijät-Hämeen Jätehuolto Oy. Saatavissa: <http://ww.phj.fi/koulut-ja-paivakodit/messimenninkainen> [viitattu 25.2.2014].

Parikka-Nihti, M. 2011. Pieniä puroja. Kasvua kohti kestävää kehitystä. Helsinki: Lasten keskus.

PHJ. Päijät-Hämeen Jätehuolto Oy. Päijät-Hämeen jätehuollon internetsivut. Saatavissa: <http://www.phj.fi/yhtio> [viitattu 12.3.2014].

Polvinen, K., Pihlajamaa, J. & Berg, P. 2012. Luonnosta hyvinvointia lapsille ja nuorille. Saatavissa: http://www.sitra.fi/julkaisut/muut/Luonnosta_hyvinvointia_lapsille_ ja_nuorille.pdf [viitattu 8.4.2014].

Raittila, R. 2009. Ympäristön lapset – lasten ympäristö. Teoksessa: Karila, K. & Alanen, L. (toim.) Lapsuus, lapsuuden instituutiot ja lasten toiminta. Tampere: Vastapaino, s. 227–248.

Raittila, R. 2011. Ympäristökasvatus on lasten toimintaa. Teoksessa: Turja, L. & Hujala, E. (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus, s. 208–218.

Suomen ympäristökasvatuksen seura Ry. 2012. Mitä ympäristökasvatus on? Suomen ympäristökasvatus seuran internetsivut. Päivitetty: 2.1.2012. Saatavissa: <http://www.ymparistokasvatus.fi/mita-ymparistokasvatus-on> [viitattu 11.3.2014].

Torén, B. 2000. Käsi nuken sydämellä. Käsinukke pedagogisena välineenä. 1. painos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Vilka, H. & Airaksinen, T. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Wolff, L.-A. 2004. Ympäristökasvatus ja kestävä kehitys: 1960-luvulta nykypäivään. Teoksessa: Anunti, P. & Cantell, H. (toim.) Ympäristökasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-Kustannus, s. 18–29.

Kuva 1. Messi Menninkäinen-hahmo ja lajittelu repun sisältävä materiaali.

Kuva 2. Mauri Mahtisarvi-käsinukke ja biojätepussi.

Kuva 3. Malli tekemistämme nimilapuista.

Kuva 4. Leikkimämme lajitteluleikin materiaalit.

Kuva 5. Lasten koristelemat maitotölkit istutuspurkeiksi.

Kuva 6. Retkeä varten kerätyt roskat.

Kuva 7. Oheismateriaalin laatikko alkuperäisenä.

Kuva 8. Oheismateriaalin laatikko päällystettynä sanomalehdillä.

Kuva 9. Oheismateriaali kokonaisuudessaan.